

Х. ПОЛЕНАКОВИК:

ЧЕТИРИ ПРИЛОГА КОН ПРОУЧУВАЊЕТО ЗБОРНИКОТ ОД НАРОДНИ УМОТВОРБИ НА К. А. ШАПКАРЕВ

1. Две песнарки со народни песни од заоставштината на К. А. Шапкарев;
— 2. Обид печатењето Зборникот од народни песни на К. А. Шапкарев
да го финансира бискупош Ј. Ј. Штросмајер; — 3. Едно дојолнение на
Зборникот од народни песни на К. А. Шапкарев; — 4. Библиографски
прилог кон изданијата на Зборникот од народни
умотворби на К. А. Шапкарев

Две песнарки со народни песни од заоставштината на К. А. Шапкарев

1. Во Охридскиот музеј се наоѓаат, меѓу другите материјали од заоставштината на познатиот македонски собирач и издавач на народни умотворби Кузман А. Шапкарев (1834—1909), и две песнарки со народни песни.

Поголем дел од песните, што ги содржат овие две песнарки, веќе се напечатени во големиот Зборник на Шапкарев¹⁾. Некои од овие песни, колку што тоа мене ми е познато, останале ненапечатени, поради разни причини, главно заради тоа што варијанти од овие песни има веќе напечатено во Зборникот.

Песните од овие песнарки што се, како варијанти, печатени во Зборникот на Шапкарев, во песнарките се прешкртани, според навиката на Шапкарев, искористените материјали да ги прешкртува²⁾. Од ова излага, дека Шапка-

1) Шапкаревъ, К. А., Сборникъ отъ български народни умотворения, книга I, III—VII, София, 1891 (од практични причини употребувам скратен назив: Зборник).

2) Снѣгаровъ Иванъ во „Македонски преглед“, III—1, 36, зборувајќи за некои материјали од заоставштината на Шапкарев, што ги нашол во 1916 г., забележува дека, меѓу другото, ја нашол и „Автобиографијата“ на Шапкарев што „составя најголѣмата часть отъ една тетрадка, началнитѣ листа на която сж скжсани, а на другитѣ листа предѣ автобиографијата си Шапкаревъ е записалъ нѣ колко народни пѣсни, които после зачерталъ, очевидно, след като ги преписалъ“ (к. м.).

рев песните од овие песнарки (што се прешкртани) морал да ги препише на чисто и, по извршените надополнувања, скратувања и, со еден збор, по редактирањето и стилизирањето, да ги објави во Зборникот.

Првата, поголемата песнарка е добро запазена. Нејзината големина е $20,3 \times 14,5$ см. Непагинирана е. Музејскиот инвентарен број е 608. На 1. лист, на првата, неиспишана страна, некој, со мастило, ја забележил сигнатурата „1. 39“, што, секако, треба да значи дека е тоа прва од двете запазени песнарки, и дека има 39 листа, што одговара на стварната положба на песнарката. — По првите две неиспишани страни, на третата и на четвртата страна дадена е содржината на песнарката, заправо дадени се почетните стихови на некои песни, што се запишани во песнарката. Поголемиот дел од почетните стихови, дадени во содржината, се прешкртани, како што е случај и со односните песни во песнарката. Непрешкртаните почетни стихови од содржината, одговараат на односните песни од песнарката. Во песнарката недостануваат некои песни, чиите почетни стихови се дадени во содржината.* Тоа се следните: „Отъ мъртвего Констандина“³⁾, „Хай петленце тирлитаџе“, „Та си пойдофъ на пазаръ“⁴⁾, „Сина майка опитуваџе“, „Янка ми стоеше цанимъ на малата врата.“ — Песните се сите напишани со мастило и доста читок ракопис. Штедливиот Шапкарев го користел скоро секое место во песнарката за забележување песни и забелешки во врска со нив, така што песните се запишувани една по друга, без прекинување. Неиспишана, празна е страна 36; песнарката се состои од две сошиени тетратки и сочинува целина.

Втората песнарка е помала, доста оштетена. Има 9 листа, големина како и првата песнарка. Инвентарен број од Охридскиот музеј — 609. Има накнадна пагинација сторена со молив. Како и првата и оваа е испишана со мастило. На првата страна некој, со мастило, на горната маргина, забележил дека песнарката има „1—4 стр., 19—32 стр.“ т. е. 18 страни, што одговара на стварната денешна состојба на песнарката. — Оваа песнарка, вероватно, содржела повеќе песни отколку што се денеска запазени. Тоа го заклучувам врз основа нејзината денешна состојба и од фактот дека на стр. 2, на која што започнува една нова песна, со мастило еднакво со мастилото со коешто се запишани песните во обете песнарки, се наоѓа пред почетокот на песната,

*) Ваков преглед на содржината дал Шапкарев и за песнарката за којашто зборува Снегаров во „Макед. преглед“, III—1, 36

3) Во првата песнарка песната „Елин-дойке“ е стварно песна за мртвиот Константин.

4) Можеби дека станува збор за песната бр. 1193 од Зборникот на Шапкарев?

бр. „5“, а, потоа, наредната песна носи број „6“, што значи, според мене, дека во почетокот на песнарката, недостануваат барем уште најмалку 3 песни, и почетокот на 4. песна, што, како фрагмент, е запазена во песнарката на 1. страна. — На страна 4. од сегашната пагинација, без ознака на редниот број на песната, запишана е една „јуначка“. По оваа „јуначка“ песна настанува прекид до страна 19. До крајот на песнарката, од стр. 29—32 има запишано уште неколку песни. Освен песната „Елинџ-дойке“, којашто не е прешкртана, останатите сите се прешкртани.

2. Песните што ги содржат овие две песнарки од Шапкарев, претставуваат интересантен материјал како во поглед проучувањето нашата народна песна (Познато е значењето што му се придава, во науката, на варијантите од народните песни, в. напр. Прилози проучавању народне поезије, II, 1935, стр. 147), исто така и во поглед начинот на собирачката и издавачката работа на најплодниот македонски фолклорист; овие две песнарки ни го прикажуваат Шапкарев како редактор, и уште повеќе, како стилизатор на народните песни*); од овие песнарки ние лесно можеме да си создадеме мислење за стилизаторските можности на Шапкарев, за неговата редакторска способност. Покрај реченото, од овие две песнарки ние се запознаваме со низа интересантни правописни и јазични прашања, како на нив гледал и ги применувал Шапкарев за време бележењето песните, односно за време печатењето на истите. Има во овој поглед знатни отстапувања и од начинот како ги бележел и од изјавите, што ги давал во кореспонденцијата, односно во предговорот и белешките кон Зборникот.

Поголем дел од овие песни се напечатени, и токму заради тоа тие се многу важни за запознавањето начинот на работата на Шапкарев, бидејќи за секое прашање можат да се дадат одговори, докази. — Врз основа сравнителната анализа на ракописните материјали од овие две песнарки и печатените варијанти, многу убаво може да се согледаат текстурелните, правописните и јазичните разлики и отстапувања, што ги чинел Шапкарев, поради разни причини, во моментот кога го давал Зборникот во печат. Оттука можат слободно да се стават во сомнение тврдењата на Шапкарев упатени до Марин Дринов⁵⁾, односно искажани во пред-

*) И големиот собирач и издавач на српски и македонски народни умотворби Вук. Ст. Караџиќ ги стилизирал собираните материјали. За тоа: Д-р Миљан Мојашевиќ, О Вуковoj стилизацији српских народних приповедака, Зборник Етнографског музеја у Београду, 1901—1951, Београд, 1953, 300—315.

5) Припремајќи ги за печат народните умотворби, Шапкарев му пишува на Марин Дринов: „Като искренџ џубителџ на подлинитџ ни народни старини, твџрдџ многу мразџ калпавитџ фалсифика-

говорот на Зборникот⁶⁾, дека тој песните и другите фолклорни материјали ги печател верно спрема тоа како ги запишал.

Особена вредност претставуваат песните од овие две песнарки што не се порано печатени кај Шапкарев; со нив, во знатна мера, се обогатува и така богатата ризница на нашата народна книжевност.

3. Во врска со материјалите што ги објавувам во овој прилог, се поставува прашањето: Кога Шапкарев ги запишал овие песни? Врз основа податоците што ги оставил Шапкарев во својата „Автобиографија“, потоа врз база некои негови изјави дадени во предговорот на Зборникот, и особено врз база фактот дека некои од песните печатени во Зборникот (чиј варијанти се сретнуваат во ракописните песнарки), си носат ознака на годината кога се запишани (каде и од кого), и, на крајот, врз база на уште неизработениот македонски (словенски) правопис, во којшто се среќаваат и некои грчки букви (на пр. ω-омега во песната бр. 3, во насловот на песната за мртвиот Констандин), потоа некои карактеристични букви од српската азбука (џ, љ, ј, џ, што може да се види и од 1. и 2. факсимил), којашто претставува прва словенска азбука, преку која грчкиот воспитаник Шапкарев ја совладал словенската писменост⁷⁾, — врз база на сето досега речено со голема вероватност може да се претположи дека пред нас стојат некои од најстарите песни, што претставуваат почеток на собирачката дејност на Шапкарев од областа на нашиот фолклор. Тоа би биле заправо едни од првите појави на собирањето народни песни од страна на еден наш човек, на нашиот терен, ако ги апстрахираме недоволно познатите први запишувачи на македонски народни умотворби Константин од Мелник и Козма од Галичник, коишто му дале на Виктор Григорович, за време неговиот престој во Македонија, извесен број на-

ции, и всячески съмъ се старалъ да непропустнъ нѣщо въ материала си, което би дало и наймалкото съмнѣние и найничтожното подозрѣние въ подобна недобросъзнатностъ, като съмъ прѣдпочиталъ да бѣде дѣлото ми непълно, несъвършено подобрѣ, нежели искусно, и заподозрѣно въ неподлинностъ“ (Македонски преглед, IX—2, 45—46 и П. Динев, Сборникъ на БАН, XXXIV, 1940, 524—525).

⁶⁾ Шапкарев, Зборник, I, стр. V—VI.

⁷⁾ „... Константинъ Хр. Узуновъ, пръвъ той ми даде поводъ да сѣ заучамъ на майчинийтъ ми языкъ. Той ми даде единъ сѣрбски букваръ (защо тога Български немаше в нашиве стѣрни, нито мислѣше некой за български, но сега (— 1864), хвала Богу), ми ги научи буквите и ми вдѣжнъ найпървѣтъ искрицѣ на любовь-тъ къмъ майчинийтъ си языкъ“), Македонски преглед, III—2, 45. За исто во зборува Шапкарев и во својата работа „Нѣколко критически бѣлѣжки . . .“ во „Български прѣгледъ, II, кн. XI, 284, наведувајќи дека запознавањето со српскиот буквар било во 1856 година.

родни умотворби⁸⁾), односно вујко му на Шапкарев, учителот Јанаки Стрезов, којшто му бил и прв учител на Шапкарев во оваа работа.

Зборувајќи за почетоците на својата собирачка работа, Шапкарев изјавил дека тој „За заловјанието со това прѣдпријатие најмногу и нај-прво дѣлѣњѣ съмѣ уважаемому ми учителю и вујку, Г. Јанакию Стрезовѣ, който прѣзѣ 1854—1855 год., со примѣра си даде ми прѣвѣиѣт поводѣ да се заловѣж за тая работа. У него случайно единѣ день прѣзѣ поменута-та година видѣхѣ во една тетрадка записани со грѣцки букви нѣколко стари пѣсни, които така силно ме трогнѣхѣ, штоо незабавно се одѣрзостихѣ да му ги по-искамѣ. Той ми неотказа, и азѣ започнѣхѣ вече да продѣл-жавамѣ събиранѣто“.⁹⁾ Понатаму, во изнесувањето генезата на неговата собирачка работа, Шапкарев додава дека втор потик за собирање народни песни му дал др. Константин Робе, којшто му го дал на читање Зборникот од македонски народни песни од Ст. Верковиќ¹⁰⁾ и „со насърдчителни думи ме побуди и подкрѣпи усърдно да слѣдвамѣ започната тоа си дѣло“¹¹⁾. На крајот, дефинитивно и полно сознание за вредноста на собирачката работа од областа на нашиот фолклор добил Шапкарев со прочитувањето знаменитиот Зборник на браќата Миладиновци, што имал прилика да го добие во свои раце едвам во 1865 год., за време престојот во Кукуш¹²⁾.

Колку време пред 1855. година се бавел Шапкарев со собирање народни умотворби не е познато. Тоа време, по сѣ изгледа, не можело да биде далеку од 1855. година, бидејќи врз основа датирањето на печатените варијанти од песните што овдека се објавуваат, се гледа заправо тоа дека поголемиот дел од овие песни тој ги забележил 1855 год. Така во 1855 г. Шапкарев ги забележил песните печатени во Зборникот под бр. 18, 19, 20, 522, 757, 882 (во ракописните песнарки што овдека се објавуваат тоа се броевите: 34, 42, 43, 23, 30, 28) и уште голем број други народни песни. — Пред 1855 година Шапкарев забележил само неколку народни песни: бр. 31 („Поповска пѣсенѣ“. Од Охрид „слушана отѣ покойниѣ свещеникѣ Сима на 1850

⁸⁾ Х. Поленковиќ, Страници од македонската книжевност, Скопје, 1952, стр. 51—62, и за Вуковите соработници од Разлог, на истото место, стр. 30—43.

⁹⁾ Шапкарев, Зборник, книга I, стр. IV бел. 1, Динеков, Навед. дело, стр. 488.

¹⁰⁾ Збор станува за македонските народни песни што беа напечатени 1860 година во Белград: Народне песме македонски Бугара“.

¹¹⁾ Шапкарев, Зборник, кн. I, стр. IV, бел. 1, Динеков, Навед. дело. 488.

¹²⁾ Навед. дело, I, стр. IV, бел. 1., Динеков, Навед. дело, стр. 488.

год.“; ако не е во прашање обична печатна грешка во ознаката на годината, та место, евентуалната 1860 се дошло до 1850 г., тогаш имаме извесно несогласување со изјавата на Шапкарев, што погоре ја наведов, а која изјава почетокот на собирачката работа на Шапкарев ја поврзува со год. 1854—1855), 337 (Петжрџ-Банџ и кралџ Матеа“, „слушана во Охридџ на 1854 год. отџ покојнаго ми татка“), 349 (Скндерџ-беј и моме Битолско“, „Хороводна, отџ Охридџ; слушана на 1854 год. отџ пок. баба Арса Стрезова“), 502 („Сестра баратџ братијата си“, од Охрид „записалџ на 1854 г. учит. Г. Стрезовџ, родомџ изџ сџшиј градџ“), 529 („Каравида“, од Охрид; „слушана отџ мнозина отџ повеќе отџ пок. ми стриџа Димета, џа 1854 година“), 754 („Имерџ -ага и џе-вестата му“; „Записалџ учителџ Јнаки Г. Стрезовџ на 1854 г.“); 759 („Гџургџа хубава со ветхата саја“; „записалџ учителџ Јн. Г. Стрезовџ на 1854, год.“). — Покрај наведените песни, уште некои од песните што ги печатам овдека, во варијантите што се објавени во Зборникот на Шапкарев, се датирани, и тоа со 1861 г. 2: бр. 675, 676 (во ракописот бр. 13, 9), со 1862 г. 3: бр. 903, 951, 1184 (во ракописот 26, 7, 8), со 1864 г. 1: бр. 359 (ракопис бр. 4). — Дали на листовите што се искинати од втората песнарка не се наоѓале песните што биле запишани во 1854 година (односно и едната од 1850 година што е под прашање)? Тоа не ми е познато. Но од досега изложеното, по однос на времето кога се запишувани песните во двете ракописни песнарки, што сега ги публикувам овдека, сметам дека слободно можам да тврдам оти песните од овие две песнарки претставуваат едни од најраните песни што ги запишувал Шапкарев, песни во коишто јазикот е чист народен, правописот е оној што Шапкарев го научил веднаш по напуштањето на грчкото писмо. Во Зборникот Шапкарев даде кус преглед за тоа во која година се запишани кои од песните во неговиот Зборник. Од тој преглед се гледа дека песните од нашиве две ракописни песнарки се од времето 1854—1855, во најголем број примери, и во годините до 1864, во поединечни примери. Во овој преглед Шапкарев не ја споменува годината 1850 (за песната бр. 31, што е уште еден доказ повеќе за тоа дека во случајов станува збор за обична, печатна грешка).

Од спомнатиот преглед¹³⁾ и од изложеното се гледа дека станува збор за првите чекори во запишувачката работа на Шапкарев, та и заради тоа се објавуваат овие материјали.

4. При објавувањето материјалите од овие две ракописни песнарки сум се трудел истите да ги објавам што е

¹³⁾ Шапкарев, Зборник, I, стр. V, бел. 2.

возможно поверно. Во забелешките сум гледал да ги дадам што повеќе разновидните отстапувања меѓу печатените и ракописните варијанти. Во донесувањето овие отстапувања многу повеќе примери сум изнесувал во забелешките кон првите песни, а помалку кон другите, поради тоа да се избегнат непотребни повторувања. — Во левата маргина, во загради, сум ги давал страните од ракописните тетратки, означувајќи посебна пагинација за секоја тетратка. Нумерацијата на песните е моја и се дава на чело на песните. Таа е единствена за обете песнарки. За полесна употреба стиховите се броени.

По обавената анализа на ракописните материјали и односните печатени варијанти, правописната, јазичната и текстурелната слика што ја добив, овозможува подобро запознавање со редакторската работа и стилизаторскиот удел на Шапкарев при дефинитивното пуштање во печат фолклорните материјали, што така упорно ги собирал повеќе од три децении.

Вокали

Вокалот -а од ракописните материјали, во печатените се дава со назалот ж: по-гради — по гржди 40, 8*; та — тж 41, 54; 14, 7; Дебарца — Дебжрца 33, 17; помалата — помалжта 5, 9; завартишъ — завжртиш 5, 12; останало — остжнало 5, 16; сеименска — сеименскж 12, 32; дойдатъ — дойджт 17, 36 итн. — Во врска со оваа замена да се види: *Блаже Конески*, Македонските учебници од 19 век. Еден прилог кон историјата на македонската преродба, Скопје, 1949, 53.

е -ӗ: вие — виӗ 31, 20; тие — тиӗ 5, 23; 15, 34, 20, 6; свеко̆е — сфеко̆ӗ 13, 12 итн.

е -ж: чедо — чждо 29, 6.

ѣ -е: Божѣ — Боже, 18, 2 сл.

ѣ -ӗ: лозѣ — лозӗ 14, 1, 24; нивѣ — нивӗ 18, 12. За оваа замена зборува Шапкарев во Зборникот, кн. I, стр. VI; Б. Конески, навед. дело, 53.

И -й̆: сараиотъ — сараиот 35, 4; шарои — шарой 18, 45; клаите — клайте 21, 20; стоипендесетъ — сто й̆ пендесет 33, 9; вдоица — вдойца 11, 3 итн.

і -и хараміа — харамиа 32, 2; повиі — повии 13, 33; белій — белий̆ 17, 12 итн.

і -и': опуліе — опули'е 31, 10.

ы -и: было — било 18, 11; быдамъ — бидам 32, 12; се-кыра — сеқыра 7, 74; широки — широко̆и 15, 3.

*) Првиот број го означува бројот на песната, а вториот број го означува стихот во односната песна.

о -ж: проколната — прокжлната 17, 1, 14; поти — пјти, 22, 14.

ѣ -ж: фърлаетъ — фжрлает 41, 3; огърде — огжрде 19, 40; вѣрза'а — вжрза'а 43, 11; бѣрканье — бжрканье 43, 19; (за тоа во Зборникот, кн. I, стр. VI).

ѣ -о: дворѣтъ — дворот 21, 35; каменѣтъ — каменот 24, 1, 8; сѣлдзи — солдзи 26, 18, 32. (за тоа во Зборникот, кн. I, стр. VI).

ѣ -ж: цѣркава — цжркава 41, 14, 24; посмѣрче — посжрче 31, 11; бѣрза — бжрза 43, 34; цѣрна — цжрна 14, 13 и тн. (за тоа во Зборникот, кн. I, стр. VI).

ѣ -е: тѣнка — тенка 22, 7.

ж -а: зжнданъ — зандан 35, 5; ржце — раце 43, 11; откопжй — откопай 7, 115 итн.

ж -е: ветжрѣ — ветер 40, 6.

ж -о: вжлци — волци 27, 9.

Консонанти

г -гъ: вергѣа — вергѣја, 41, 13; цигерѣ — джигѣр 17, 12; гѣди — гѣди 20, 4, 8, 16; агѣ — агѣ 32, 5, 10.

к -кѣ: ке — кѣ, 31, 7, 12 итн.; малечки — малечкѣ 41, 6; кинѣса — кѣнинѣса 41, 39; цвекѣ — цвекѣ, 5, 1; секира — секѣира 7, 62; кило — кѣило 13, 12; майке — майкѣ 17, 61; оки — окѣи 18, 62 итн. „Буквата *г* и *к* предѣ мекитѣ гласѣ *е* и *и* изговарѣтъ се мекко, като да сж *ѣ* *кѣ*“ (Шапкарев, Зборник, кн. I, стр. 26, бел. 3; стр. 27, бел. 12; стр. 35, бел. 22).

ћ -ті: трећата — третијата, 22, 7.

в -се губи: свѣте — сѣте 32, 5; оставѣ — оста'и 41, 30; пазува — пазу'а 7, 26, 31, 12; товарѣ — то'ар 13, 19; това — то'а 15, 22; пирговѣте — пирго'ите 26, 8. (Зборник, кн. I, стр. 27, бел. 10; Б. Конески, Загубата на интервокалното *в* во западномакедонските говори, Годишен зборник на Филозофскиот факултет во Скопје, Историско-филолошки оддел, кн. I, 1948, стр. 111—128).

в -ф: својна — сфоја-та 41, 2, 10; клетва — клетфа 17, 15; твојте — тфоите, 34, 14; сваке — сфакѣ 38, 1; овчарѣ — офчар 30, 3; гледавѣ — гледаф 40, 14; сѣте — сфѣте 20, 22 итн. (Зборник, кн. I, стр. 26, бел. 6).

в -х: дувналѣ — духнал 40, 12.

д -испушта: празникѣ — праз'ник 21, 3; ходѣтъ — хо'ит 18, 2; тридесетѣ — три'есет 31, 6, 15; 35, 11; сѣрдце — сжрце 17, 75.

д -т: предѣ — прет 12, 46, 49; 21, 23; назодѣ — назат 18, 30; редѣ — рет 26, 4, 16; младѣ — млат 27, 29; одѣ — от 27, 34 итн. (Зборник, кн. I, стр. 42, бел. 2).

ђ -гь: рођени — рогъени 5, 2; Ђурђевдена — Ђурђевдена — Гюргъевдена 19, 6, 9; ливађъ — ливагъе 21, 44; ливађето — ливагъето 22, 20.

ђ -гю Ђурђевдена, Ђурђевдена — Гюргъевдена 19, 3.
з -дз: нозе — нодзе 35, 7. (Зборник, кн. I, стр. 29, бел. 5).

з -с: аз — яас (Зборник, кн. I, стр. 27, бел. 7).

й -го уфрлува: Цумалискы — Джумалийскы 2, 3; застоа — застоа 41, 36; фрлиа — фрлиа 41, 43; ние — ние 41, 46; одбра — йодбра 19, 10; моа — моа 22, 1; пиеме — пиеме 34, 7 итн.

я -ѡа: кярътъ — кяръ-от 31, 21; аля — аља 14, 5; селяни — селъани 32, 21.

я -ѡа: греятъ — греѡат 12, 18; стоя — стоѡа 17, 23 (за последниве два случаја зборува Шапкарев во Зборникот, I, стр. VI).

к -г: великден — Велигден 18, 34.

л -лъ: го употребува за смекшување: тжркалатъ — тжркалатъ; вилаетъ — вилъает 12, 11, 14, 15.

р -р': посмърче — посмърче 31, 12.

р -ер: кърдосатъ — кърдосат 40, 24.

рѡ -жр: пръвезъ — пжрвез 5, 8.

с -ц: прокопсанъ — прокопсан 30, 4, 6 (Зборник, кн. I, стр. 33, бел. 4).

т -го испушта: младостъ — младос 27, 35 (Зборник, кн. I, стр. 31, бел. 3).

т -го додава на крајот на зборот: грачи — грачит 34, 1 (Зборник, I, 26, бел. 4).

т -д: отнесоха — однесоа 41, 54; отъ — од 40, 6 итн. (Зборник, I, стр. 42, бел. 5; кн. III, стр. 4, бел. 1).

х -го испушта: собраха — собраа 32, 4; набраха — набраа 32, 4; ходите — одите 17, 43; хотидое — отидое 17, 46; хошол — одшол 17, 4; сухи — суи 11, 13; хейгиди — ейгиди 22, 24; хазно — азно 31, 9; чоха — чоа 13, 33; механѡја — меандѡја 18, 61 итн. (За тоа во Зборникот I, стр. 26, бел. 4; I, стр. 30 бел. 2; потоа во книга III, стр. 35, бел. 1).

х -го додава: ай — хай 34, 2; аса — хаса 7, 63; итн.

ц -дж: механѡја — меандѡја 18, 61; цунѡуле — джунѡуле 21, 37; Цумалискы — Джумалийскы 32, 3; цигеръ — джигер 17, 12; ловѡји — лѡвѡѡји 17, 36 итн. (Б. Конески, Македонските учебници . . . , 53).

ѡ -шч — во сите случајеви. За оваа замена зборува Шапкарев на повеќе места во Зборникот (Книга I, стр. VII; стр. 27, бел. 11).

ѡ -сч: сеѡѡе — сеѡѡе 20, 19.

ѡ -къ: свеѡа — сѡѡѡѡа 10, 25 (Зборник, кн. III, стр. 3, бел. 1).

При печатењето материјалите Шапкарев многу често со помошта на апострофот добивал потребен број слогови: се — с' 31, 7; ке се — кѐ с' 19, 17; ке му — кѐ м' 32, 15; си — с' 32, 22; нека — нек' 32, 23, 24; како — как' 40, 22; кого — ког' 32, 7 итн.

При стилизирањето на материјалите Шапкарев исто така често се служел и со дополнување, со уфрлување по некои зборови: да го фатитъ — да м' го фатит 32, 8; на сон що си гледафъ — на сон iас та шчо си гледаф 40, 14; до три луди млади — до три ми луди млади, 40, 15 итн.

Печатејќи ги материјалите Шапкарев заменува поедини зборови: Другиот даде благо яболко — Фтори ми даде iа-болко 40, 17; Той що ме мене целива — Той шчо ме на сон целива 40, 23; иматъ — имал 41, 4; Пейо — Пейко 43, 5; да му посечитъ руда глава — да му посечит руса-глава 32,9; татко — майка 10, 14; татко — брата 10, 23.

Има доста примери каде го менува членот: двете — двене 41, 47; својна — својата 41, 2; пљвана — пљрвџта 14, 10 итн.

При печатењето песните Шапкарев исправувал некои очигледни грешки што настанувале поради брзото пишување (или препишување): помаль — поголем 41, 18; отъ се моме разбуди — от сон моме разбуди 40, 9; защо ме отъ сонъ разбуди — зашчо ме от сон разбуди 40, 13.

Многу често измени правел Шапкарев при давањето дијалекатските форми од глаголите. Така место една форма од ракописот тој давал во печатениот текст друга: везетъ — везеет 22, 23; велетъ — велеет 27, 28; дослушаатъ — дослушует 43, 3; загубаеъ — загубеет 27, 31; ядетъ — iа-деет 22, 29; изгоріа — изгоре'а 27, 101; наидитъ — наидет 31, 7; 19, 29, пиятъ — пиет 19, 1, 2; потурчаеъ — потурчеет 27, 34, 80; раст'еа — расто'а 41, 8 итн.

Има знатни разлики меѓу ракописните и печатните варијанти и во некои зборови: койна — коња 11, 13, 35, 37; койны — коњи 31, 15 и обрнато: 41, 10; пушамъ — пршчам 33, 15; тука — тува 34, 11; оплетена — уплетена 36, 3; дупель — тутлен 38, 4; онъ — той 39, 4; гранка — граинка 40, 4; другиотъ — фтори 40, 17; трекиотъ — трети 40, 18; зборвитъ — велит 41, 17; ойдоа — пойдоа 41, 23; край — кжй, 41, 24; робина — робинка 42, 33; терайнѐ — теранѐ 43, 19; венчайне — венчанѐ 5, 19; оѐе — ушче 7, 94; сон-вало — видело 15, 9; мнуче — внуче 18, 69; наберамъ — собирам 21, 6, итн. итн.

Материјалите што овдека се печатат не се акцентирани. Односните печатени варијанти се акцентирани, како што е случај и со целиот Зборник. Од овие материјали се гледа

дека изјавата што Шапкарев ја дава, по однос на ова прашање, во предговорот на Зборникот, не е наполно точна (Зборник, книга I, стр. VIII), барем не доколку се однесува до овие две песнарки.

СОДРЖИНА НА ПЕСНАРКИТЕ

I песнарка

1. Али си рада девојче
2. На хоро, на бракъ (Мома вода налѣваше)
3. На арма(съ) (Отбегала ми Дульбера)
4. Учи ме майко, карай ме*
5. Велигденска, селска (Шчо ље лепо цвеке во пролеке)
6. Жаловна (Али имашъ стара бабо)
7. Жаловна (Дали имашъ, стара ле майко)
8. За смейње (Сутро појдофъ на пазаръ)
9. На хоро, селска (Ела, Тоде, да играме)
10. Русо манко, девојко
11. Прејдохъ река Венетика
12. Денеска сум тука
13. Залюбилъ юнакъ три девојчина
14. Садила мома край море лозѣ
15. Шетале, ми се шетале
16. За смеејње (Хайде да ходиме, моме)
17. Люто майка сина проколнала
18. Кинисалъ ми свети Јоанъ
19. Вино пиятъ Јане Плетикоса
20. Мома Ерина скоро робена
21. Момче съ момиче зборвеше
22. Мори Митро, мисла моа,
23. Био граде, мой велико Јане [!]
24. Шчо ми грачишъ, гавране море, на каменъ-тъ
25. Кондисала църна Арапина
26. Отъ святаго Георгија
27. Маврудина вино пиятъ
28. Лазарска (Качунчице, цветице, о! Лазаре)
29. Лазарска (Сирмо, Сирмо, ризиќарна)
30. За смейње (Попъ-тъ ми имаатъ сто гускы)

*) Подвлечените песни не се печатени во Зборникот на Шапкарев.

II песнарка

31. Лудо дете сирота вдойца (Јане Плетикоса)
32. Харамиска (Хаберъ појде во Струмница)
33. На хоро. (Колку ти се сеимените)
34. Юначка (Гарванъ грачи въ гора зелена)
35. Деме, Деме, мори каймакъ Деме
36. Отъ оздола идитъ Мара
37. Хороводна (Леле, Јано Малешевко, леде)
38. Смешна, хороводна (Мори сваке, скакараке)
39. Овчарска, хороводна (Пърстенъ ти падна, Недо)
40. Легнало моме заспало
41. (Отъ давна) Проданъ прода'атъ
42. Елинъ-дойка попита'а
43. Овчарска (Сто овчари вечераетъ)
44. Вѣрованія
45. Игри (Тахтиръ, тахтиръ, Богдане)
46. Каци, каци, кацици

I песнарка]

[I]

- „Али си рада, девојче,
вечеръ, да дойдамы?“
„Порада сумъ рада, юначе,
вечеръ да дојдишы!“
[стр. 5] 5 „Али ъе рада, девојче,
твоята майка?“
„Моята майка, юначе,
уще порада!
Туку си имамъ юначе,
10 четири братя:
два оженети юначе,
два неженети.
Оженетите, юначе,
така и така;
15 неженетите, юначе,
две люти змии.
Ако те фататъ, юначе,
ке те посечатъ,
20 залакъ по залакъ.
[стр. 6] најголемъ залакъ, юначе,
що мрава носитъ!“
„Ако ме фататъ, девојче,
да ме посечатъ,
25 да ме посечатъ, девојче,
залакъ по залакъ,
најголемъ залакъ, девојче,

- що мрава носитъ.
 30 Да ме соберишъ, девойче,
 во скутината,
 да ме посеишъ, девойче,
 во градината.
 Ясь ке изникнамъ, девойче,
 свекакво цветъ:
 35 бело, цървено, девойче,
 сино, зелено.
 Та да ми станишъ, девойче,
 на утрината,
 [стр. 7]* пакъ да ме беришъ, девойче,
 40 во скутината,
 [стр. 8] да ме раздавашъ, девойче,
 по дружината,
 цветъ да носатъ, девойче,
 мене да смислятъ*.

[2]

- [стр. 7] На хоро, на бракъ
 Мома вода налѣваше,
 во неа се огледвеше,
 сама себе говореше:
 „Папа, папа, що сумъ лепа,
 5 уще да сумъ църнаока,
 бы го зела царевото,
 царевото хазнатарче;
 дейнѣа-ношя хазна броятъ,
 на утрина хесапъ чинитъ;
 10 на пладнина на ловъ ходитъ,
 хжртоу пущатъ по лисици,
 ястрепъ пущатъ п' еребици,
 самъ се пущатъ по девойкы.
 Отъ лисица мека кожа,
 15 еребица крехко месо,
 одъ девойка блага душа!“

[3]

- На арма[съ]
 Отбегала ми Дульбера
 [стр. 8] отъ царите сараи.
 Допаднала ъ Дульбера
 дури во града Бытѡля.
 5 Дури во града Бытѡля,

*) Стиховите 39—41 запишани се во долниот дел од страна 7, а стиховите 42—44 во горниот дел од стр. 8.

- во Еврейската махала.
 Еврейски дворѣ метеше,
 горещи сълдзи ронеше.
 Клалѣ ми ѣ царѣ-тѣ теляли,
 10 теляль по теляль да личитѣ,
 Дульбера да ми я баратѣ:
 „Кой ке я найдитѣ Дульбера,
 найголемѣ пешкеш ке земитѣ!“
 Излеголь ми ѣ младѣ Стоянь,
 15 самѣ му говоритѣ на царѣ-тѣ:
 „Ясѣ да ти я найдамѣ Дульбера,
 [стр. 9] що пешкешѣ иматѣ за мене?“
 „Хай гиди, цанимѣ, младѣ Стоянь,
 найди ми я ти Дульбера,
 20 що пешкешѣ сакаш, земи си!“
 Допаднал ми ѣ младѣ Стоянь,
 дури во града Бытѡля,
 дури во града Бытѡля,
 во Еврейската махала.
 25 Кога ѣ виде Дульбера,
 Еврейски дворѣ метеше;
 Еврейски дворѣ метеше,
 со сълдзи си ѣ вадеше.
 Тога ѣ рече младѣ Стоянь:
 30 „Дульберо, цанимѣ, Дульберо,
 сърцево ми изгорело,
 сърцево ми изгорело,
 подай ми вода студена,
 подай ми вода студена,
 [стр. 10] 35 да си охладамѣ сърцево!“
 Ми се измами Дульбера,
 му даде студена вода.
 Та си я фати за ржка,
 та си я фжрли затѣ койнья,
 40 си я отнесе при цара.
 Кога ѣ виде Дульбера,
 тога му рече Стояну:
 „Стояне, млади Стояне,
 що пешкешѣ сакашѣ отѣ мене,
 45 що пешкешѣ сакашѣ отѣ мене,
 защ' ми я найде Дульбера?“
 „Хайде ти цару Султану,
 нищо ти пешкешѣ не сакамѣ,
 ясѣ тебе пешкѣмѣ ти сакамѣ,
 50 христьянски [забитѣ] да быдамѣ!“
 „Хай гиди, Стоянь, младѣ Стоянь,
 славенѣ да быдишѣ отѣ мене,
 христьянски [забитѣ] да быдишѣ.

[4]

На свадба

- [стр. 11] „Учи ме, майко, карай ме,
 какъ да не земамъ Божана!“
 „Синко ле, мили Стояне,
 5 ясь ука да те научамъ,
 как' да я земишь Божана:
 напраи чесма стретъ село;
 свите девойкы кя дойдатъ,
 Божана белькы кя дойдитъ!“
 10 „Напрайфъ чешма стретъ село,
 свите девойкы дойдоха,
 севда Божана не дойде!“
 „Учи ме, майко, карай ми,
 как' да я земамъ Божана!“
 15 „Напрай църква стредъ село,
 свите девойкы кя дойдатъ,
 белькы Божана кя дойдитъ!“
 „Напрайфъ църква стредъ село,
 свите девойкы дойдоа,
 севда Божана не дойде!“
 20 „Учи ме, мила майко, кажи ми
 как' да я земамъ Божана!“
 [стр. 12] „Синко ле, мили Стояне,
 яас ука да те научамъ:
 умри ми, синко, отнафулъ,
 25 ясь ке те плачамъ отнафулъ;
 свите девойкы кя дойдатъ,
 тебе да ми те целиватъ.
 Ако да дойдитъ Божана,
 коси отъ глава кя кинамъ,
 30 тога ти да се опулишь!“
 Легналъ ми Стоянъ, умрелъ мы,
 майка му седна, го плачитъ.
 Свите девойкы разбраха,
 свите девойкы дойдоха
 35 Стояна да го целиватъ.
 Тога не рече майка не,
 майка не бела Божане:
 „Божано, керко, Божано,
 фжрли си, Божо, бель тульбень
 40 Пойди, види го Стояна!“
 Божана сълззи зарона,
 люто си майка проколна:
 „Майко ле, душа немала,
 защ' не ме даде за него,

- 45 тук' младо ми го загина!
Божана влезе въ градина:
раменѣ босильокъ береше
дробни сѣлди ми ронеше.
Та си отиде Божана,
- 50 да го целиватъ Стояна;
кога ми влезе Божана,
кога го виде майка му,
отъ сѣрдце викна да плачитъ:
„Синко ле, мили Стояне,
- 55 отвори очи попули,
оту ти дошла Божана!“
Кога се прибра Божана,
да го целиватъ Стояна,
тога му викна майка му:
- [стр. 14] 60 „Стани ми, синко, Стояне,
ке те целиватъ Божана.“
Тогай ми скочи младъ Стоянъ,
Божа я фати за рака:
„Майко ле, мила майколе,
- 65 попѣ-тъ да не ме закопатъ,
тукъ да ме венчатъ съ Божана!“

[5]

Велигденска, селска

- [стр. 14] Що не лепо цвеке во пролеке(*),
полепи се два брака роѣени!
Оба ми се милно милувале;
отъ ощо се милно милувале,
- 5 отъ едношъ се оба посвѣршиле,
отъ едношъ се оба ожениле.
- [стр. 15] Доведиле две кучки ѡтжрви;
отъ прѣвезъ се обе разкжрале.
Големата помалата колнитъ:
- 10 „Да бы даль богъ помала ѡтжрво,
да ми родишъ како еребица,
да завартишъ како кукаица!“
Помалата големата колнитъ:
- 15 „Да бы даль богъ голема ѡтжрво:
да ми родишъ деветъ момичина,

*) Буквата *к* со *е* или со *и* во нашъ градъ, во варошъ-тъ, секога се произносвитъ како гърцкото *ке* и *ки*, или како Сърбското *ће* и *хи*, со *ћ*, а надворъ (вжнъ) отъ варошъ и по селата *ке* и *ки* дебело.

20   отъ деветъ-те едно останало;
        да го растишъ и да го порастишъ,
        да го свършишъ и да го омжишъ,
 [стр. 16]   25   да го пуцишъ въ църква на венчайнье,
        да с' изоратъ змиа отъ алтара,
        да г' укжсатъ мегю църни очи,
        и безъ него ти да си останишъ!“
        Обе ми се тие раздалели,
        напраиле кукы(**) на далеку,
        напустиле Дунафъ покрай кугы,
        посадиле тжрскы во Дунафа,
        туку обе да не се видеетъ;
 30   и пакъ обе ми се досегнале,
        и прочите си ги ископале.

[6]

Жальовна

„Али имашъ, стара ле бабо,
    сина на тугына?“
 „Ох, имамъ, имамъ, мили ле синко,
    едень како тебе!“
 5   „Дали отъ дамна хошолъ, стара ле бабо,
    далъ' сега бжргу?“
    „Отъ дамна ми хошолъ, мили ле синко,
    дванадесетъ години.“
 10   „Аль да го видишъ, стара ле бабо,
    дали го знавашъ?“
    „Познавамъ си го, мили ле синко,
    камо да го видамъ!
    Нишанъ ми иматъ, мили ле синко,
    до десна пазува.“
 [стр. 17] 15   „Дали иматъ изанъ, стара ле бабо,
    овде да нокювамъ?“
    „Изанъ ми иматъ, мили ле синко,
    овде да нокювашъ!“
 20   Невеста ми седить
    на малата врата,
    юнакъ ми помина
    низъ малата врата,
    та си я фати
    за белата ржка.
 25   Тогай ми виде
    тая

**) кука, кщеж.

[7]

Жальовна

- „Дали имашѣ, стара ле бабо,
сина на тугына,
Аса хайде, хайде, стара ле бабо,
сина на тугина?“
- 5 „Охъ, имамъ си, имамъ, мили ле синко,
еденъ како тебе,
аса хайде, хайде, мили ле синко,
еден како тебе!“
- [стр. 18]
- 10 „Даль' отъ дамна хошолѣ стара ле бабо,
дали сега бѣргу,
аса хайде, хайде, стара ле бабо,
дали сега бѣргу?“
- 15 „Отъ дамна хошолѣ, мили ле синко,
дванайсетъ години,
аса хайде, хайде, мили ле синко,
дванайсетъ години!“
- 20 „Аль да го видишь, стара ле бабо,
дали го познавашъ,
аса хайде, хайде, стара ле бабо,
дали го познавашъ?“
- 25 „Познавамъ си го, мили ле синко,
камо да го видамъ,
аса хайде, хайде, мили ле синко,
камо да го видам!“
- 30 Нишанъ той ми иматъ, мили ле синко,
на десна пазува,
аса хайде, хайде, мили ле синко,
на десна пазува.“
- [стр. 19]
- 35 „Дали ми иматъ, стара ле бабо,
изанъ да нокювамъ,
аса хайде, хайде, стара ле бабо,
овде да нокювамъ?“
- 40 „Изанъ ми иматъ, мили ле синко,
овде да нокювашъ,
аса хайде, хайде, мили ле синко,
овде да нокювашъ!“
- Невеста ми седить, мили ле синко,
на малата врата,
аса хайде, хайде, мили ле синко,
на малата врата.
- Юнакъ ми помина, стара ле бабо,
низъ малата врата,
аса хайде, хайде, стара ле бабо,
низъ малата врата;

- 45 та си я фати младата невеста
за белата ржка,
аса хайде, хайде младата невеста,
за белата ржка.
- [стр. 20] 50 Тога ми виде, мили ле синко,
нейзина свежрва,
аса хайде, хайде, мили ле синко
твоя стара майка.
На пизма го фати старата баба,
многу се налюти,
55 аса хайде, хайде, старата баба,
многу се налюти.
Тога ъ рече, мили ле синко,
на млада невеста,
аса хайде, хайде, мили ле синко,
60 на млада невеста:
„Та ти земи си, млада ле невесто,
острана(*) секира,
аса хайде, хайде млада ле невесто,
юнакъ да губиме!“
- 65 Жальба ъ беше на млада невеста
юнакъ да загубитъ,
аса хайде, хайде, мили ле синко,
юнакъ да загубитъ.
Пакъ страхъ ъ беше отъ стара баба
70 да го не загубитъ,
аса хайде, хайде, мили ле синко,
да го не загубитъ.
Ох, та си зеде младата невеста
острана(*) секыра,
75 аса хайде, хайде, мили ле синко,
юнакъ си погуби!
Кога ми дойде, мили ле синко,
твоята сестра,
аса хайде, хайде, мили ле синко,
80 брата да си видитъ:
„Камо го братъ ми, стара ле майко,
ясь да си го видамъ,
аса хайде, хайде, стара ле майко,
ясь да си го видамъ?“
- 85 „Не зборви така, мила ле(**) керко,
за твоего брата,
аса хайде, хайде, мила ле керко,
за твоего брата;
ето ми иматъ
- [стр. 21]

*) На мѣстоименіе сказательно

**) Междометіе

- 90 дванайсетъ години, мила ле керко,
аса хайде, хайде, мила ле керко,
дванайсетъ години,
како ми хошолъ пуста чужджина,
още ми не дошолъ!“
- 95 „Вчера ми дойде, мила ле майко,
у мене се врати,
аса хайде, хайде, мила ле майко,
у мене се врати;
у мене се врати, майко ле мила,
- 100 со него си зборвафъ,
аса хайде, хайде, майко ле мила,
со него си зборвафъ.
Овде си дойде, майко ле мила,
камо да го видамъ,
- 105 аса хайде, хайде, майко ле мила,
ясъ да си го видамъ!“
Тога си плюсна младана невеста
белине ржце,
- [стр. 22]
- 110 аса хайде, хайде, млада невеста
свой бели ржци:
„Душа ми немала, кучко свекърво,
юнакъ що загуби,
аса хайде, хайде, кучко свекърво,
юнакъ що загуби!“
- 115 „Я откопжй го, млада невесто,
отъ темна керала,
аса хайде, хайде, млада невесто,
отъ темна керала;
да се опростиме, млада невесто,
- 120 отъ тугинъ юнака,
аса хайде, хайде, млада невесто,
отъ тугынъ юнака.“
Кога си виде негова сестра,
отъ жальба ми умре,
- 125 аса хайде, хайде, негова сестра
за брата ми умре.

[8]

за смейнѣ

сутро пойдофъ напазаръ
найдофъ пара едина
купифъ . . .

[9]

На хоро, селска

- „Ела, Тоде, да играме!“
 „Јасъ сумъ тешка, си не можамъ!“
 „Отъ кого си, Тодо, тешка?“
 5 „Јасъ сумъ тешка отъ ораче.“
 [стр. 24] „Що бараше при ораче?“
 „Ме измами со погача.“
 „Ела, Тоде, да играме!“
 „Јасъ сумъ тешка, си не можамъ.“
 10 „Отъ кого си, Тоде, тешка?“
 „Јасъ сумъ тешка отъ овчара.“
 „Що бараше при овчара?“
 „Ме измами со ошмара.“
 „Ела, Тоде, да играме!“
 15 „Јасъ сумъ тешка, си не можамъ.“
 „Отъ кого си Тодо тешка?“
 [стр. 25] „Јасъ сумъ тешка отъ терзиа,“
 „Що бараше при терзиа?“
 „Ме измами со камушка.“

[10]

- [стр. 25] „Русо манко, девојко,
 що си тука седнало,
 подъ ясното орефче,
 дали чекашъ ораче?“
 5 „Море лудо, и младо,
 жими татка нейкюмъ го;
 тој ме рано скориватъ,
 да му меса погача!“
 10 „Русо манко, девојко,
 що си тука седнало,
 подъ ясното орефче,
 дали чекашъ овчарше?“
 „Море лудо, и младо,
 жими татко, нейкюмъ го;
 15 тој ме рано скориватъ,
 да му молзамъ овците,
 да му мѣтжмъ млекото!“
 „Русо манко, девојко,
 що си тука седнало,
 20 подъ ясното оревче,
 дали чекашъ терзише?“
 „Море лудо, и младо,

25 жими татка нейкъомъ го;
той ме рано скоривать,
свещта да му запалямъ!“

[11]

[стр. 26] 5 Прейдохъ река Венетика,
найдофъ делба кжй се делить:
юнакъ земать две вдоици,
старецъ земать две девойкы;
една друга си зборвеет:
„Како старо да губиме?
Хайде старо да пуциме,
да пуциме на планина,
белькы вълци ке изедать!“

[стр. 27] 10 Го видоа кжде идить,
една друга си зборвееть:
„Ето старо кжде идить,
со два койня сухи дърва,
два заяка преку рамо.“

15 Една друга си зборвее:
„Хайде старо да губиме,
да пратиме воденица,
белькы вода ке понесить!“

20 Пакъ го видоа кжде идить.
Ето старо кжде гредить,
со два тоара чисто брашно
со два петла преку рамо.
Една друга си зборвеет:
„Това кжсметъ намъ ни било.“

[12]

5 „Денеска сумъ тука,
офъ! офъ! офъ! офъ!
златна Злато,
утре ке си ходамъ,
офъ! офъ! офъ! офъ!
посестримо,
утре ке си ходамъ;
утре ке си ходамъ
офъ! офъ! офъ! офъ!

10 златна Злато,
на мой виляеть,
офъ! офъ! офъ! офъ!
посестримо,

на мой виляетъ.
 15 На мой виляетъ
 офъ! офъ! офъ! офъ!
 златна Злато,
 две сѣнца греять,
 офъ! офъ! офъ! офъ!
 20 посестримо,
 и две месечини!“
 „Що не ми каза
 офъ! офъ! офъ! офъ!
 милъ побратимъ,
 25 три по напредъ
 офъ! офъ! офъ! офъ!
 милъ побратимъ,
 три понапредъ.
 Да си напраефъ
 30 офъ! офъ! офъ! офъ!
 милъ побратимъ,
 сейменска руба,
 офъ! офъ! офъ! офъ!
 милъ побратимъ,
 35 сейменска руба.
 И да си купефъ,
 офъ аманъ, аманъ,
 милъ побратимъ,
 чифъ пицоли,
 40 офъ аманъ, аманъ,
 милъ побратимъ,
 и тънка пушка,
 И ясъ ке си дойдефъ
 офъ аманъ, аманъ,
 45 милъ побратимъ,
 сеименъ предъ тебе,
 офъ аманъ, аманъ,
 милъ побратимъ,
 сеименъ предъ тебе!“

[13]

Залюбилъ юнакъ три девојчина,
 три девојчина, три селъвицина.
 Първото беше отъ Ликополе,
 5 второто беше отъ Винополе,
 третото беше отъ Јовче-поле.
 Това що беше отъ Ликополе,
 пуцатъ, попуцатъ книга по книга,
 книга по книга, хабер по хаберъ,

- 10   хаберъ по хаберъ дур' во Гостиваръ:
 „Как' знаишъ, младо, бьргу да дойдишъ,
 ти се родило многу но (+) жито,
 свекое снопче по кило жито.“
 Тая що беше отъ Винополе,
 пуцатъ, попуцатъ книга по книга,
 15   книга по книга, хаберъ по хаберъ,
 хаберъ по хаберъ дур' во Гостиваръ:
 „Как' знаишъ, лудо, бьргу да дойдишъ,
 ти се родило многу но (*) грозъ,
 свекоя лоза по товаръ грозъ!“
 20   Тая що беше отъ Јовче Поле,
 пуцатъ, попуцатъ книга по книга,
 книга по книга, хаберъ по хаберъ,
 хаберъ по хаберъ дур' во Гостиваръ:
 [стр. 32]   „Как' знаишъ, младо, бьргу да дойдишъ,
 25   ти се родило мжшко но дете,
 бьргу да дойдишъ, самъ да го кърстишъ;
 ти да му кладишъ лепо но име,
 лепо но име Николакиа;
 та му донесишъ злата лелейка,
 30   злата лелейка, кумашъ миндерче,
 кумашъ миндерче, стофа пернице,
 стофа пернице, чоха пелена,
 чоха пелена, шерить повий!“

*) но мѣстоименіе сказательно = оно

[14]

- Садила мома край море лозъ,
 край море лозъ све бело грозъ.
 И си го садить и песма пеить:
 „Хай, море, лозъ, све бело грозъ,
 5   ала те садамъ, ала те вадамъ,
 кой ке те ядитъ, кой ке те пиятъ!
 Та ясъ си немамъ нигде никого,
 ни татко имамъ, ни майка имамъ,
 ни брата имамъ, ни сестра имамъ,
 [стр. 33]   само си имамъ първа на (+) любовь;
 10   и това ми ъ пуста чужджина,
 пуста чужджина – Арапска земя.
 Ми залюбило църна Арапка;
 му се родило мжшко но дете,
 15   мжшко но дете църно Арапче.

+ на = мѣстоименіе сказательно – оная

[15]

Шетале ми се, шетале,
 до три юнаци бекјари,
 по тие бахчи широки,
 по тие сенки високи,
 5 по тая трева зелена,
 край тая вода студена;
 пиле, како сумъ си шетало,
 [стр. 34] ясь така сумъ си заспало.
 Големъ сонъ сумъ си сонвало:
 10 моме на ржце ми лежеше,
 пиле, како каменъ ми тежеше,
 во паузува ми дишеше,
 вардефъ ден' си го отпуштамъ.
 Кога си се разбудифъ,
 15 моме на ржце си не најдофъ;
 голема жальба си видофъ,
 за това моме кошишко.
 Търнамъ да си се операмъ,
 дружината ме фатиа:
 20 „Хей, море, лудо и младо,
 зашто ке си се оперишъ,
 за това моме хубаво?!“

[16]

[стр. 35] За смеейње
 „Хайде да ходиме, моме,
 во Легена града,
 тамо да видиме, моме,
 5 чудо почудено,
 патка поткоена,
 патка поткоена, моме,
 гуска заузdana,
 гуска заузdana, моме,
 10 крава уплетена,
 крава уплетена, моме,
 а елень со чалма,
 Вълкъ-тъ прилегаше, моме,
 кадиа да быдить.“

[17]

[стр. 37] Люто майка сина проколнала:
 „Хай ти синко, мили синко,

- защо многу ми превреди,
 да бы хошолъ на гора на дърва,
 5 да бы се сторилъ диво дихане,
 да бы се сторилъ сурана елена;
 зиме да зимвишъ въ една осойница,
 къде мързнатъ древа и камейне;
 лете да летвишъ въ една присойница,
 10 кжде нематъ ни трева ни шума,
 ни вода да пияшъ;
 белій цигеръ църнь да ти се сторить,
 а църнійотъ белъ да ти се сторить!“
 Како майка сина го проколна,
 15 така клетва нему му се фати.
 Ми отиде во гора на дърва,
 ми се стори сура на елена,
 зиме зимвить въ една осойница,
 [стр. 38] къде мързнетъ древа и камейня,
 20 лете летвить въ една присойница,
 що ми нематъ ни трева ни шума,
 ни вода да пиетъ.
 Що ми стоя дана три години.
 Ми отиде неговата майка,
 25 ми отиде на гора за дърва
 ми я виде оной сури (+) елень,
 ми я виде, я позна оту ъ майка му.
 Со рогой дърва ъ набрало,
 съ предни нодзе дърва ъ везало.
 30 Тога велить оной сури елень:
 „Хай ти, майко, мила майко,
 али ме познавашъ?
 Ке си слезамъ зелени ливагье,
 да отнесамъ трева детелина,
 35 да не кажвишъ, майко, оти си ме нашло,
 да не дойдатъ, майко, млади ловци,
 мене, майко, да ме утепаеть.“
 Ми отиде, на душа ъ нейзе,
 ми отиде и ми каза на млади ловци:
 40 „Хей гиди, млади ловци,
 що ми слезе едень сурій елень,
 едень сурій елень въ зелени ливагье.
 Да ходите, да го пречекате,
 него да го утепател!“
 45 Ми зедое* пушки на рамена,
 хотидое елень пречекае.
 Първо фърли и ми го погоди,

*) сурій — белъ

*) Звездичката кон зборот *зедое* не е објаснета.

- го погоди во десната нога;
 [стр. 40] 50 той му беше по старийотъ братецъ.
 Тога велить сурана елена:
 „Хай ти, брате, мили брате,
 дали мене ти ме не познаваш?
 Ясь не можамъ да си жива,
 туку дойди загуби ме;
 55 почекжй ме да ти реча,
 да ти реча до два збора,
 ти да пойдешъ на рамни дворои,
 да разделишъ ти месо отъ мене,
 ти отъ мене месо, брате, да не ядишъ,
 60 тук' да земишъ мое църно сърце,
 да г' испечишъ, майке да го дадишъ,
 да ми ядитъ, да н' ке се наядитъ!“
 Що зедоа три брака рођени,
 го зедое сурана елена,
 [стр. 41] 65 делба ми делить и сълдзи ми ронить,
 и сълдзи ми ронить по старий онъ
 братецъ.
 Що ми зеде неговата майка,
 що ми зеде еленската глава,
 ми я зеде, на огонъ я пжржитъ.
 70 Тогай велить по старийотъ братецъ:
 „Хай ти, майко, мила майко,
 не пжржи я еленската глава,
 туку на ти отъ сърдцево,
 отъ сърдцево що ти го испековъ.“
 75 Що ми зеде отъ сърдце то,
 и душа ми даде.

[18]

- [стр. 42] Кинисаль ми свети Јоанъ,
 да ми ходить во рай Божъ,
 во рай божъ на причесна.
 Догледалъ го неговъ татко:
 5 „Свети Јоанне, синко мили,
 почакай ме и ясь д' ида,
 и ясь д' ида въ рай со тебе,
 да го видамъ рай какофъ ъ!“
 „Врати ми се, стари татко,
 10 тебе въ рай те не пуцаеть,
 си ми было големъ ратай,
 чужджи нивъ надорваше,
 за те' въ рай те не пуцаеть,
 райскы порти затворени,

- 15   пеколските отворени!“
           Пакъ киниса свети Иоанъ,
 [стр. 43]   да ми ходитъ во рай Божъ,
           во рай божъ на причесна.
 20   Го догледа неговата майка,
           отъ далеку тая що му викатъ:
           „Свети Иоанне, синко мили,
           почекай ме и ясъ д' ида,
           и ясъ д' ида въ рай со тебе,
           да го видамъ рай какофъ ъ!“
 25   „Врати ми се, мила майко,
           тебе въ рай те не пуцаетъ,
           си ми было сиромашко,
           чуждо преди, чуждо ткаи,
           що ти цевкы престанвеле,
 30   назодъ си и не вращала,
           за те' въ рай те не пуцаетъ,
           райскы порти затворени,
           пеколските отворени!“
 [стр. 44] 35   Що ми дойде день великдень,
           що ми ходитъ свети Иоанъ,
           свети Иоанъ во рай божъ.
           Догледа го неговата сестра:
           „Свети Иоане, брате мило,
           почекай ме и ясъ д' ида,
 40   и ясъ д' ида во рай божъ,
           да си вида виделина!“
           „Врати ми се, мила сестро,
           тебе въ рай те не пуцаетъ,
           си ми было везарица,
 45   чуждо вези, чужджо шараи;
           що ми конци престанвеле,
           назодъ си и невращала,
           за те' въ рай те не пуцаетъ,
           райскы порти затворени,
 50   пеколските отворени!“
 [стр. 45]   Що ми дойде день водици,
           свети Иоанъ ми ходеше,
           ми ходеше во рай божъ,
           ми ходиде во рай божъ,
           да ми зематъ агязмото.
 55   Го догледа неговийотъ стрико:
           „Свети Иоане, внуче мило,
           почекай ме и ясъ д' ида!“
           „Врати ми се, мили стрико,
 60   тебе въ рай те не пуцаетъ.
           Си ми было меранція,
           кусо оки ми даваше,

- за те' въ рай те не пуштаетъ,
 райскы порти затворени,
 65 пеколскыте отворени!“
 Пакъ киниса свети Јоанъ,
 да ми ходитъ во рай божъ.
 [стр. 46] Догледай го неговата стрина:
 „Свети Јоане, мнуче мило,
 70 аль да идамъ во рай божъ?“
 „Идай, идай, мила стрино,
 свещи ти се потпалени,
 софри ти се наставени;
 нищо чедо ми немаше,
 75 сирачина ми гледаше,
 що ти лебець престанвеше,
 за те' въ рай те прибираетъ,
 райскы порти отворени,
 пеколскыте затворени.“

[19]

- Вино пиятъ Јане Плетикоса.
 Вино пиятъ, хемъ бога ми молитъ:
 „Аль ке дойдитъ дена Ђурђевдена,
 шума да листитъ, гора да оличитъ,
 да одберамъ триесетъ юнаци,
 сите да се кой кѣде њ юнакъ!“
 [стр. 47] 5 Како моли Јане Плетикоса,
 како моли, така богъ му даде.
 Що ми дойде дена Ђурђевдена,
 10 шума ми листи, планина заличи,
 що ми одбра тридесетъ юнаци,
 и ми разви зелена байрака,
 и однесе во Томоръ планина.
 Тога велитъ Јане Плетикоса:
 15 Аль чуete тридесетъ юнаци,
 свите вие що сте отбирани,
 кой ке се наймитъ юнакъ надъ юнака,
 да пойдите во мало Едрене,
 да плените едренскы безистенъ,
 да донеситъ во Томоръ планина?“
 [стр. 48] 20 Сите ми се земи опулие,
 дури се найме едно лудо дете,
 лудо дете сирота вдоица.
 Ми отиде во мало Едрене,
 25 попленило едренскы безистенъ,
 го донесе во Томоръ планина.
 Пакъ имъ велитъ Јане Плетикоса:

Добрега и на работите си
 светна бела и млада
 авт. Да идиш до рај д'о
 и дај идиш до рај д'о
 светна и млада и млада
 собори та се та стави
 нишо да та нечаше
 са рачите и млада
 ишо та ишо ишо
 за те во рај те ишо
 рајски ишо ишо
 некараме за ишо

 Вито ишо ишо ишо
 ишо ишо ишо ишо
 ишо ишо ишо ишо
 ишо ишо ишо ишо
 ишо ишо ишо ишо

„Аль чуєте тридесетъ юнаци,
 30 кой ке се найдить юнакъ надъ юнака,
 да пойдите долу на друмои,
 да плените царевото хазно?“
 Сите ми се земи опуліе,
 дури се найме лудото детенце,
 35 лудо дете посмърче родено.
 Що ми слезе долу на друмои,
 ми поплена царевото хазно,
 [стр. 49] што ми бее до тридесетъ койнѣи,
 и донесе во Томоръ планина.
 40 Що ми дойде дена Митровдена,
 шума ми падна, гора ми огърде.
 Тога велить Яне Плетикоса:
 „Хай гиди, тридесетъ юнаци,
 хай, да делиме кярѣотъ що сме стекле.“

[20]

Мома Ерина скоро робена,
 скоро робена, не потурчена,
 милно се молитъ брату Николу:
 5 „Хай гиди, брате, брате Никола,
 ти откупи ме отъ Турски рѣце,
 та тие многу не ти сакаетъ,
 чаша на злато, полъ чаша бысеръ!“
 „Хай гиди, сестро, сестро Ерино,
 та ясь не можа да те откупа;
 10 ясь да си има чаша на злато,
 чаша на злато, полъ чаша бысеръ,
 бы носило люба на гърло,
 [стр. 50] люба на гърло, керка на чело,
 керка на чело, дете на капа.“
 15 Мома Ерина люто прокълна:
 „Хай гиди, брате, брате Никола,
 твоята люба – Турци носиле,
 твоята керка – турска робина,
 твоето дете – турско сеище!“
 20 Како прокълна мома Ерина,
 та така му се клетви фатіе,
 та сите му се све потурчіе.

[21]

Момче съ момиче зборвеше:
 „Момиче, море момиче,
 утре ъ праздникъ потежокъ,

- 5 ясь ке си ходамъ на дърва,
и ти да дойдишъ на трески;
ясь трески ке ти наберамъ,
ясь им[ам]ъ любовь по тебе,
любовта ке ни поминитъ!“
- [стр. 51]
- 10 Кога се денокъ обдени,
момче отиде на дърва,
момиче ми го подвижна,
що ми отиде на трески.
Имаа кучка мъщеа,
таа и люто прокълна:
- 15 „Та да бы дома не дошле!“
Момче си нога пресече,
а момичето ржката;
обата що ми умреа.
Кога ми душа береа:
- 20 „Въ еденъ гробъ да не клаите!“
Дойде ми кучка мъщчеа,
та тая що и одели:
момче кладое предъ църков,
а момичето предъ алтаръ.
- 25 Отъ ощо любовь имаа,
момче ми никна яболче,
а момичето лозниче:
растое, що ми растое,
обата ми се стретое.
- 30 Дойде ми кучка мъщеа,
обете ми и пресече,
та ми и кладе на оганъ,
бела пепель се сторія;
та ми я зеде пепельта,
на дворътъ ми я исфрли.
- 35 Момче ми никна босильокъ,
а момичето цунцуле.
- [стр. 53]
- 40 Отиде кучка мъщеа,
босильокъ ми го искорчи,
та ми го фърли въ ливагъ.
Момче ми смоква никнало,
а момичето благъ шекеръ.
Дойдое млади косачи,
за да ми косатъ ливагъ;
що ми видое две добра,
две добра що ми никнале!
- 45

[22]

„Мори, Митро, мисло моя,
 к’де ходамъ, тебе мисламъ
 Си отидофъ въ градъ Софія,
 си постекофъ три иляди,
 5 едн’ иляда тебе пуцифъ,
 а фтората койна купифъ,
 а трећата т’нка пушка;
 си кинисафъ да си ида,
 на п’жта ми конь-отъ пукна.
 10 И пак рекофъ: просто да ъ,
 просто да ъ б’рза койна,
 туку [да ъ] Митра жива.
 Си кинисамъ да си ида,
 по пати си пушка скършифъ.
 15 И пакъ рекофъ: просто да ъ,
 просто да ъ т’нка пушка,
 туку да ъ Митра жива!
 Си кинисафъ да си ида,
 ясь си дойдофъ подъ селото,
 20 подъ селото, въ лива’ѣто.
 Що си найдофъ Митрините,
 Митрините верни друшки;
 койны пасетъ, убрусь везетъ.
 25 „А, хей гиди, девойчина,
 камо ви я калешъ Митра?„
 „Море, лудо, кутро младо,
 вчера Митра ми умрела,
 денесъ ми я закопаа,
 и ъ ядетъ задужбина.“
 30 Тога ми се назад врати,
 назад врати со плачейнѣ.

[23]

„Био граде, мой велико Яне[!]
 що ми лице лико повенало?“
 „Как’ да лице лико не повенитъ,
 кондисале Турци Изврачанци,
 5 развалиле наши бели кули,
 бели кули църкви манастири;
 наградили минаре џамія,
 виче оџа пладне, икиндія,
 мили боже, далеку се чуютъ!
 10 Не дай, боже, мирба у Турчина,
 тук’ дай боже мирба у Сърбина!“

[24]

„Що ми грачишъ, гавране море, на камень-тъ?
 али ти се, църно пиле море, месо ядитъ?
 Ако ти се, църно пиле, месо ядитъ, —
 та пойди си, църно пиле, во Косово:
 5 тамо иматъ, църно пиле море, благо месо,
 благо месо, църно пиле море, отъ юнаци,
 отъ юнаци, църно пиле море, бело лице!“
 [стр. 57] „Що ми грачишъ, гавране море, на камень-тъ,
 али ти се, гавране море, вода пиятъ?
 10 Ако ти се, църно пиле море, вода пиятъ,
 та пойди си, църно пиле море, на рамно Косово:
 тамо иматъ, църно пиле море, студна вода,
 студна вода, църно пиле море, отъ юнаци,
 отъ юнаци, църно пиле, църни очи!“

[25]

Кондисала църна Арапина,
 кондисала во града Солуна.
 Оптегнала зелена чадора,
 го оптегналѣ во поле широко,
 5 наржчало голема таина,
 на день ядитъ по три фурни леба,
 и ми пиятъ по три бочки вино,
 и ми пиятъ по бочка ракия,
 и ми колить крава ялоица,
 [стр. 58] 10 нокѣ лубить п' едно малко моме,
 нокѣ лубить, а дейња го губить.
 Се дореди града на Солуна,
 редѣ ъ дойде млада Ангелина,
 дворѣ метить и сълдзи ми ронить.
 15 Я догледа нейзинийотъ братецъ,
 нейзинъ братецъ болена Дойчина,
 що ми лежалъ до деветъ години,
 ми искиналъ до деветъ постели,
 ми искиналъ до деветъ ъргани,
 20 що ъ велить болена Дойчина:
 „Хай ти, сестро, сестро Ангелино,
 що дворѣ ми метишъ и сълдзи ми ронишъ,
 що тебе ти се здодеяло,
 али дворѣ метееше,
 25 али мене гледаеше,
 що си ме гледало до деветъ години,
 сумѣ искиналъ до деветъ постели,
 сумѣ искиналъ до деветъ ъргани,

- [стр. 59] 30 що су сторилъ тешкине грехои;
 ясь су изгорелъ деветь одаи,
 деветь одаи съ млади младенци,
 и су изгорелъ деветь бачила,
 деветь бачила со се ягжнца,
 и сумъ изгорелъ деветь хамбари,
 35 деветь хамбари со бела пчейнца!“
 Що ми говорить млада Ангелина:
 „Хай ти, брате, болена Дойчина,
 та не ми се мене здодеало,
 та ни дворѣ метееше,
 40 та ни тебе, брате, гледаееше;
 кондисала църна Арапина,
 кондисала во града Солуна,
 оптегнала зелена чадора,
 учинила голема таина:
 45 на день ядить по три фурни леба,
 и ми пиятъ по три бочки вино,
 и ми колить крава ялоица,
 нока любить п' едно малко моме,
 нока любить, а дейнѣ го губить;
 50 се редила све Солуна града,
 редъ ми дойде до мене сирота!“
 Тога велить болена Дойчина:
 „Хай ти, сестро, сестро Ангелино,
 та земай си сабя жргъосана,
 55 деветь години сабя неміяна,
 та пойди му Лиману побратим,
 да ти острить сабя вересія,
 ако стана ясь ке нему плата!“
 Що не велить млада Ангелина,
 60 що не велить Лиманъ побратимъ
 Дойчинофъ:
 „Ак' ми дайшь твое бело лице,
 да ти остра сабя вересія!“
 [стр. 61] Ми се врати назадъ Ангелина,
 ми се врати и плачейне плачить.
 65 „Що ми плачишь, сестро Ангелино?“
 „Хай ти, брате, болена Дойчина,
 Лиманъ сабя вересія не остреше:
 „ак' ми дадишь твое бело лице,
 вересія сабя да ти остра!“
 70 „Хай ти, сестро, сестро Ангелино,
 ти да пойдись кжй Суля калакчія,
 да ти дадить деветь лакти платно,
 да ми стегнишь моя тънка става!“
 Ми отиде кжй Суля калакчія.
 75 Що не велить Сульо калакчія:

- „Да ми дадишъ твойте църни очи,
да ти даамъ деветъ лакти платно!“
[стр. 62] Назадъ се врати млада Ангелина:
80 „Мори, сестро, Ангелино,
ако те целиватъ, нищо не се чинит.[!]
Хай ти, сестро Ангелина,
престегни ми полоината
та поиди ми Имеру налбата,
да укоишъ койна вересія.“
85 Ми отиде у Имеръ налбата,
да ми коитъ койна вересія.
Њ подкой койна вересія.
„Хай ти, сестро, Ангелино,
далъ ти коа койна вересія?“
90 „Хай ти, брате, болена Доичина,
ми подкое, нищо ми не рече!“
„Престегни ми тънката покойна,
обеси ми сабя жргъосана,
обеси ми на десново рамо,
95 подържи ми моя бърза койна,
да си явнамъ на бързого койна!“
[стр. 63] Що ми стана млада Ангелина,
ми престегна болена Доичина,
ми го качи на бързого койна.
100 Ми прошета по чесна чаршія,
му отиде Лиману побратимъ:
„А, хай гиди, веренъ побратиме,
защо сабя ти не ми остреше:
на чива сестра ти лице сакаше?“
105 Како махна, та ми го загуби.
Му отиде Сулю калакчю:
„Хай гиди, Сульо побратиме,
защо мене платно не даваше,
далъ ти ъ страхъ да не ти не плата?.“
110 Ела сега тебе да ти плата!“
Како махна съ сабя жргъосана,
и нему глава му пресече.
Му отиде Имеру налбату:
[стр. 64] „Защо не ми коа кайна вересія?[!!]
115 далъ ти бы стра да не ти не плата!“
„А, Доичине, веренъ побратиме,
та почакай, да ти го подкоа!“
Се наведе Имеръ налбатине,
да му коитъ нему бърза койна.
120 Како махна сабя ръосана,
како махна и него згуби.
Така Доичинъ та що ми отиде,
ми отиде съ койна не коана,

- 125 ми отиде съ сабя не острена,
ми отиде во поле широко.
„Та излези, църна Арапино,
мие оба да се обидиме!“
„Иди отъ тука жолта Бугарино,
немам сабя въ ощо да омжрса!“
- 130 Ми излезе църна Арапина.
[стр. 65] Како махна болена Дойчина,
како махна съ жргъосана сабя,
църни Арапъ нешто неузнало:
„А, хай гиди, църни Арапино,
135 що ти падналъ фесъ-тъ отъ главата?
Наведи се за да си го земишъ!“
Се наведи църна Арапина,
се наведи фесъ-тъ да си земитъ,
що му падна негова сура глава.
- 140 Ми отиде болена Дойчина,
ми отиде на рамни дворои,
ми отиде и душа ми даде.

[26]

[стр. 66]

Отъ святаго Георгија

- Забиле ми се силно но море,
се закжзала силна на ламя;
ката денъ ядितъ п' една девойка,
редъ ми ъ дошолъ за цареа керка,
5 цареа керка да ми я ядитъ,
цареа керка единородна.
Ми се собрале свите гражджани,
свите гражджани по пирговите,
как' ке се ядитъ цареа керка,
10 сеиръ да чинатъ как' ке се ядитъ.
Та ми ъ дошолъ свети Ѓеоргија:
„Хай ти, девойко, цареа керко,
що ми си дошла край силно море?“
„Излегла ми ъ силна на ламя,
15 ката денъ ядитъ п' една девойка,
редъ ми ъ дошолъ мене да ядитъ!“
И му зборвитъ и сълдзи ронитъ.
„Малчи, девойко, не рони сълдзи!“
ъ се наведи на нейзини скутој.
[стр. 67] 20 „Цареа керко, да ме попощишъ,
кога ке дойдитъ силната ламя,
тога ти мене да ме разбудишъ!“
Како ъ легна на скутоите,

- тога ми таа си го попоши.
 25 Ми се забило силно но море,
 се зака[за]ла силна на ламя,
 и сама себе тога си рекла:
 „ката денъ ядамъ п' една девојка,
 денес ќе ядамъ две не девојки!“
 30 Девојке страмъ беше да го разбудитъ,
 да го разбудитъ свети Ѓеорѓиа,
 тук' ми зарона сълдзи горещи.
 Му паднаа на негова глава,
 му изгореа руда та глава.
 35 На часъ-тъ тоѝ ми се разбуди,
 на часъ ми скочи свети Ѓеорѓиа:
 „Хай ти, девојко, цареа керко,
 ти що ми ронишъ горещи сълдзи?“
 „Ми се заказа силна та ламя.“
 40 Колку речъ уц' не ми дорекла,
 та ето ми я силна на ламя.
 Колк' се заказа силна на ламя,
 та ми я удри со злати мжздравъ.
 Ми искочиле свите гражджани,
 муждже да зематъ отъ царатого,
 отъ куртулиса цареа керка.
- [стр. 68]

Остана не свършена, зашто ова уще иматъ, но одвай и олку беше се за[па]метвала!

[27]

- [стр. 69] Маврудина вино пиятъ
 со три Ту[р]ци Ан[а]долци.
 Му извайле ифтирија
 ифтирија на праина,
 5 оти каралъ турска вера,
 оти любелъ турска жена.
 Му велеет Маврудину:
 „Али да те потурчиме,
 али да те загубиме?“
 10 „Хай ти, Турци Анадолци,
 та ясъ имамаъ до три сестри,
 ними да си ясъ опитамъ,
 али да ме потурчите,
 али да ме загубите!“
 15 Та си појде при сестра се,
 при сестра си поголема:
 „Хай ти, сестро, мила сестро,
 мила сестро поголема,

- [стр. 70] 20 поголема ти поумна,
 25 ясь нещ' тебе ке т' опитамъ,
 мене ука да ме јучишь:
 сум пилъ вино со три Турци,
 со три Турци Анадолци,
 ми извадоа ифтирија,
 25 ифтирија на праина,
 отъ сумъ каралъ турска вера,
 отъ сумъ любелъ турска жена.
 Ми веляетъ да се турчамъ,
 али младъ да се изгорамъ,
 30 али да ме потурчеетъ,
 али младъ да ме загубаетъ.“
 „Хай ти, брате Маврудине,
 похарно да те потурчаеъ,
 од' ощо младъ да те изгораеъ,
 35 да загубишь твоя младостъ!“
 „Хай ти, сестро, мила сестро,
 мила сестро поголема,
 поголема понеумна,
 све щ' ке родишь, све щ' ке ранишь,
 40 све Турци ти кердосале!“
 [стр. 71] Та си поиде при сестра си,
 при сестра си постредната:
 „Хай ти, сестро, ти постредна,
 ти постредна и поумна,
 45 ясь нещ' тебе ке т' опитамъ,
 мене ука да ме учишь;
 вино сумъ пилъ со три Турци,
 со три Турци Анадолци,
 ми извадоа ифтирија,
 50 ифтирија на праина,
 от' сумъ каралъ турска [вера],
 отъ сумъ любелъ турска жена;
 ми веляетъ да се турчамъ,
 али младъ да се изгорамъ,
 55 али да ме потурчаеъ,
 али младъ да ме загубаетъ!
 „Хай ти, брате Маврудине,
 потурчи се, не губи се
 не губи си твоя младостъ!“
 [стр. 72] 60 „Хай ти, сестро, мила сестро,
 мила сестро, ти постредна,
 ти постредна понеумна,
 све щ' ке родишь, све щ' ке ранишь,
 све Турци ти кердосале!“
 65 Та си поиде при сестра си,
 при сестра си наймалата:

- „Хай ти, сестро, мила сестро,
 мила сестро, ти наймала,
 ти наймала и найумна,
 70 ясь нещ' тебе ке т' опитамъ,
 мене ука да ме учишъ.
 Сумъ пилъ вино со три Турци,
 со три Турци Анадолци,
 ми извадоа ифтирия
 75 ифтирия на праина,
 от' сумъ любель турска жена,
 от' сумъ каралъ турска вера,
 [стр. 73] ми веляетъ да се турчамъ,
 али младъ да се изгорамъ,
 80 али да ме потурчаетъ,
 али да ме младъ загубаетъ?“
 „Хай ти, брате, Маврудине,
 изгори се, не турчи се,
 загуби си твоя младость,
 85 не губи си твоя вера,
 не губи си твоя майка,
 твоя майка, твойотъ татко!“
 „Хай ти, сестро, мила сестро,
 мила сестро, ти наймала,
 90 ти наймала, ти найумна,
 све щ' ке родишъ, све щ' ке ранишъ,
 све владици кердосале,
 све попой ти кердосале.
 Та си пойде Маврудина,
 та си пойде при Турците:
 95 „Хай ти, Турци Анадолци,
 [стр. 74] похарно да ме изгорите,
 одъ ощо да ме потурчите!“
 Навалия до два огна,
 100 до два огна, силни огна,
 изгория Маврудина,
 та се стори прахъ и пепелъ.
 Ми повея силенъ ветеръ,
 ми се зави мала църква,
 105 мала църква свети Иля,
 та ми пойде него'а сестра,
 негоа сестра поголема,
 да ми видить мала църква,
 мала църква свети Иля.
 110 Кога пойде да ми видить,
 иконите попаднаха,
 кандилата изгаснаха,
 портите се затвориха.
 Та ми пойде негоа сестра,

- 115 него'а сестра постредната.
 [стр. 75] Кога појде да ми видитъ,
 кандила се изгаснале,
 икони се попаднале,
 портите се затвориле.
- 120 Та ми појде него'а сестра,
 негоа сестра помалата.
 Кога појде да ми видитъ,
 портите се отворія,
 икони се наместія,
- 125 кандила се запалия.

[28]

Лазарска

„Качунчице Цветице, о, Лазаре!
 аль го виде Лазара?“
 „Видофъ ясь го невидофъ,
 овжй петокъ до другій!“

[29]

Лазарска

- [стр. 76] „Сирмо, Сирмо, ризикарна,
 ако имаш два ризика,
 да ми родишь мжшко дете,
 ке т' облечамъ све во стрebro,
- 5 ке т' опашамъ све со злато;
 ако родишь женско чедо.
 [стр. 77] ке т' облечамъ со цървено,
 ке т' опашамъ со зелено.
 И въ година“ и прочая.

[30]

За смейње

- Попъ-тъ ми имаъ сто гускы,
 сто гускы, педесетъ мискы.
 Попъ-тъ ми баратъ измекаръ,
 измекаръ мошне прокопанъ.
- 5 Попъ-тъ ми найде измекаръ,
 измекаръ мошне прокопанъ,
 за да му ѝ паситъ

- гуските, та и миските.
 Теслимъ му ѝ стори
 10 гуските, та и миските.
 Та си го пуци планина,
 за да му ѝ пасить
 гуските, та и миските.
 [стр. 78] 15 Легналь ми момокъ да спиятъ,
 та му дойдоа мечките;
 та му изеле гуските,
 гуските, та и миските.
 Станаль ми момокъ отъ спайне,
 та ми побараль гуските,
 20 гуските, та и миските.
 Гуските ми и не нашолъ,
 само си нашолъ клонкыге;
 нанизаль си ѝ на конецъ,
 отнесолъ му и на попъ-тъ:
 25 „На ми ти, попе, бройници,
 за да си броишь селата,
 селата та и кукыте,
 да им кърщевашь децата.“

[II песнарка]

[31]

- .....
- [стр. 1] лудо дете сирота вдойца.
 Ми отиде во мало'о Едрене,
 попленило едренскы безистенъ.
 Го донесе во Томоръ планина.
 5 Пакъ имъ велить Яне Плетикоса:
 „Аль чуете, тридесетъ юнаци!
 кой ке се найдетъ юнакъ надъ юнака,
 да пойдите долу на друмои,
 да плените царевото хазно.“
 10 Сите ми се въ земи опулие,
 дур' се найме лудо то детенце,
 лудо дете посмърче родено;
 що ми слезе долу на друмои,
 ми поплена царевото хазно,
 15 що ми бее до тридесетъ койны,
 и донесе во Томоръ планина.
 щ о ми дойде дена Митровдена,
 шума ми падна, гора ми огърде.
 Тога велить Яне Плетикоса:

- 20 „Хайде, вие, тридесетъ юнаци,
да делиме кярѣтъ що сме стекле.“

[32]

Харамиска

[стр. 2]

- Хаберъ појде во Струмница
от' излегле харамии
по селата џумалиски.
Се собраха, се набраха
5 свите агы и беговы,
судь да чинятъ, да се думатъ,
кого да кладатъ булюкбаша,
да го фатитъ Идрисъ-ага,
да му посечитъ руда глава.
10 Та ми скокна Фератъ-ага:
„Хаи ти, агы и беговы,
ясъ ке быдамъ булюкбаша,
по селата џумалиски;
ке го фатамъ Идрисъ-ага,
15 ке му посечамъ руда глава.“
Фератъ-ага на кулата,
сеймените по колыби.
Хаберъ му појде Идрисъ-агу,
„оти идитъ Фератъ-ага:
20 кя ти посечитъ руда глава.“
„Хай каури, бре селяни,
работайте си работата,
нека ми дойдитъ Фератъ-ага,
нека ми сечитъ руда глава.“(+)

+ недовършена.

[33]

На хоро

[стр. 3]

- „Колку ти се сеймените,
Василько, мори, Босилько?“
„Токмо ми се сеймените,
5 Сельмане, море, душмане,
токмо ми се триста мина,
Сельмане, море, душмане!“
„Дай-ми мене полоната,
Василько, мори, Босилько
полоната, стојпендесетъ,

- 10   Василько, мори, Босилько,
           да имъ плащамъ улефето,
           Василько, мори, Босилько;
           кя имъ праямъ моръ долами,
           Василько, мори, Босилько;
 15   кя и пушамъ по селата,
           Василько, мори, Босилько,
           по селата, по Дебарца
           Василько, мори, Босилько;
           да и вардатъ планинъето,
 20   Василько, море, Босилько!„

[34]

Юначка

[стр. 4]

- Гарванъ грачи въ гора зелена:
 „Ай, берете се, волчешка дружина,
 овде лежить юнакъ араллія,
 юнакъ араллія, куршумъ сачмаллія.
 5   Како лежить деветъ години,
           деветъ години и половина,
           да му піеме църните кървіе,
           църните кървіе църните очи.“
           Ми дочу юнакъ араллія,
 10   юнакъ араллія, куршумъ сачмаллія:
           „А, отъ тука, църни гарване,
           да не земамъ моя тенка пушка,
           ке те удрамъ по клетото сърце,
           но мы е жаль за твойте дробни пилцы.“

[35]

[стр. 5]

- „Деме, Деме, мори каймакъ Деме,
 немой шетай, Деме, нокъно време!
 Ке те вататъ, Деме, колджій-те,
 ке те носатъ, Деме, на сараиотъ,
 5   ке те туратъ, Деме, темен зжданъ,
           на гушата, Деме, ситенъ синцирь,
           на нозете, Деме, тежокъ томрукъ.“

[36]

Отъ оздола идить Мара,
 бела променета,
 леса оплетена,
 китки наредена.

[37]

Хороводна

[стр. 6] „Леле Јано Малешевко, леде! (+)
Еднаш дојдохъ ваше село, (+ +)
тебе дома не те најдохъ,
5 тукъ те најдохъ въ средъ село,
кај ми водишь до три танцы:
пјрви танецъ се девојки,
втори танецъ се невести,
треки танецъ се момчина.“

+ На секој стихъ се повтораватъ.
+ + На место въ ваше село.

[38]

Смешна, хороводна

„Мори, сваке, скакараке (2) за сите
що ми даде чудна сна'а!
Виде зелникъ, се зачуди:
що е ова въртен дупелъ!
5 Виде разбой, се зачуди:
що е ова чрипни, рипни!
Виде плевна се прекжрсти:
що е ова лепа цжрква!“

[39]

Овчарска, хороводна

Пърстенъ ти падна, Недо,
отаде река!
Овчаръ помина, Недо,
онъ ти го најде.
[стр. 7] 5 Таксай му, таксай, Недо,
що ке му таксашъ?“
„Що ке му таксамъ, лудо,
цжрните очи!“
10 „Онъ каилъ не е, Недо,
со цжрни очи!“
„Таксай му, таксай, Недо,
що ке му таксашъ?“
„Що ке му таксамъ, лудо,
белото лице!“

- 15 „Онъ не е каилъ, Недо,
со бело лице!“
„Таксай му, таксай, Недо,
що ке му таксамъ?“
20 „Що ке му таксамъ, лудо,
белото гжрло!“
и пр.

[40]

- Легнало моме заспало,
во тоа поле широко,
край тоа море длжбоко,
подъ тая гранка маслинка,
5 до тая вода студена.
Повеялъ ветжрѣ отъ море,
окжрши гранка маслинка,
ми удри мома по гради.
[стр. 8] Отъ [сонъ] се мома разбуди,
10 и люто ми го проклна:
„Ветере, море ветере,
да бы никакъ не дувналь,
защо ме отъ сонъ не разбуди[!]
На сонъ ясѣ що си не гледавъ,
15 до три луди млади:
Пжрвиотъ ми даде златъ пжрстень,
другиотъ [ми] даде благо яболко,
трекиотъ на сонъ ме целива.
Той що ми даде златъ пжрстнѣ,
20 низъ него да се провиратъ.
Той що ми даде яболко,
како него да се тжркалатъ.
Той що ме мене целива,
той мене да ме кърдосатъ!“

[41]

- [стр. 9] (Отъ давна) Проданъ прода'атъ
својна млада невеста.
Тешка вергија фърлеетъ,
зац' иматъ лепа невеста.
5 Що Проданица оста'атъ,
до двене деца малечки,
Петренце та и Павленце.
Расте'а, що ми расте'а.
Ми се стори'а юнаци,

- 10 Свойотъ си татко опитватъ:
„Кжде я майка продаде,
наша майка да бараме?“
„Си я продадофъ край Будинъ;
край Будинъ, край нова църква!“
- 15 Тамо ми била робиня,
та ми 'одела на млеко.
Павле му зборвитъ Петрету:
„Петренце, помалъ братенце,
Бързине койњи намири,
[стр. 10] 20 наша майка да бараме,
край Будинъ, край нова църква!“
Бързине коньи 'яхна'а,
та си 'ойдо'а край Будинъ,
край Будинъ кжй нова църква.
- 25 Ето робина кжй идитъ,
со ведричица на гла'а,
пуста ми песма пееше,
песната пуста гласовна;
„Охъ, леле, Петре и Павле,
30 кжде ве майка остави!“
Запре'а бързине коньи
и на робина реко'а:
„Робино, мори, робино,
попей си песма гласовна,
35 Как' що ми сега пеѣше!“
Робина ми се застоя,
не ми ъ песма гласовна,
тук' ми ъ тжга голема.
[стр. 11] Робина що ми киниса,
40 пофтуръ си песма запея:
„Охъ, леле, Петре и Павле,
кжде ве майка оста'и!“
Ми се 'фърли'а отъ коня,
робина ми я фати'а:
45 „Робино, мори, робино,
ние сме Петре и Павле,
до двете деца малечки.
Бухни си ведро отъ гла'а,
ке те земиме на коня!“
- 50 „Како да бухнамъ ведрица,
пусто ке ведро задзунитъ,
во града ке се дочуятъ!“
Си я фърлия на коня,
та я отнесоха дома си.

[42]

Елинъ-Дойке

- [стр. 12] Елинъ-Дойке полита'а;
горна-долна Румелия
Деветъ брата я даваеъ,
мила майка не я даватъ.
5 Деветъ брата ъ говорятъ:
„Да я дайме, мила майко;
да се коня навя'аме,
да се руба наносиме.“
Люто майка ми проколна:
10 „Ай, сино'й, бре сино'й,
Елин-Дойка извадиле —
църна чюма си довеле
и дробнана сипаница,
'сите деветъ пособрала!“
15 Како майка проколнала,
така Господъ я почувло.
Елинъ-Дойка извадо'а —
църна чума си довеле
и дробнана сипаница,
20 'сите деветъ пособрала.
Елин-Дойка туку чекатъ,
да я викаеъ на първиче;
туку плачитъ, туку жалятъ,
цвильби 'одатъ на небеси.
25 Се стори'а три години.
Богу му се нажалило,
ке го кренить наймалего,
наймалего Костадина,
да я канить Елин-Дойка
30 со погача отъ плочата
и карта вино отъ кърстъотъ.
Го пречека мила сестра,
мила сестра Елинъ-Дойка,
сестра ми го прегърнала,
35 прегърнала да г' целиуатъ.
Лице му ъ земьо'йна,
та ми кладе махрамана,
брата ми го целивала:
„Брате, брате, мили брате,
40 що мирисашъ земьо'йна?“
„Мори, сестро, Елинъ-Дойка,
сме пра'иле деветъ куки,
то мирисамъ земьо'йна.
Тук' да по'йлишъ на първиче,
- [стр. 13]
- [стр. 14]

- 45 да ни куки исповидишь!“
 Се промена Елинъ-Дойка
 башъ та ру'о невестинско.
 Ми киниса на първиче,
 со брата си Костадина.
- 50 Пжтомъ идатъ, пиле пеитъ:
 „Море, слепа, Елинъ-Дойке,
 со кого си кинисала,
 со мъртвего Костадина!“
 Иде'а, иде'а, ми дойдо'а
- 55 приблиза'а край църквата,
 Костадина ми го немаъ.
 Та си 'ойде Елинъ-Дойка,
 та си 'ойде дури дома.
 Порти ми се забжзиле
- 60 во копри'и, во пцолики,
 пуста майка кука'ица
 кжде кукатъ во средъ кука,
 двете ми се прегърнале,
 така двете ми умреле.
- [стр. 15]

[43]

Овчарска

- Сто овчари вечераетъ,
 овчаръ Пейо не вечератъ.
 Нещо му се дослушаатъ,
 карамана подлауатъ,
- 5 калешина подблеку'атъ.
 Ми искочи овчаръ Пейо,
 да ми видить да не дошле,
 да не дошле ха'рамии.
 Го 'фати'а овчаръ Пея,
- 10 го фати'а арамии,
 бели ржце му върза'а,
 силно стадо го тераетъ;
 го тера'етъ, го бъркаетъ;
 силно стадо не му 'одить.
- 15 „Отпусците бели ржце;
 дайте ми го шаренъ кавалъ,
 да посвира, да поведатъ,
 оти стадо не учено
 со терайнъе, со бърканъе,
- 20 тук' ъ стадо научено
 со свиренъе, со бабенъе,
 така стадо да кинисатъ,
- [стр. 46]

- Шаренъ кавалъ ми засвири,
 силно стадо се поведе.
 25 Во кавалъотъ ми свиреше:
 „Хай ти, Севдо, Севдалино,
 хай ти, росна детелино,
 како идешъ со вечера,
 на белъ каменъ остави я,
 30 да се вратишь дури дома,
 да му кажишь старъ бабайку
 ме фати'я 'арамии,
 силно стадо ми зедо'а;
 да си земитъ бърза коня
 35 кърши-гора, гази бара
 . . . . .
 [стр. 17] та ми фтаса старъ бабайко.
 Що ми одитъ преку трупа,
 кршитъ гора, газитъ бара,
 40 ми 'и спречи 'арамии;
 арамии с' уплаши'е,
 силно стадо оставие.
 . . . . .

[44]

Върованія

- [стр. 18] „Циць, козице, на планина,
 пърди марту на брадина“.
 „Априле, риле, мой побратиме,
 дай ми три дни време,
 да потълчамъ баби.“

[45]

Игри

„Тахтиръ, тахтиръ, Богдане,
 отъ како те богъ даде,
 майка фурка не фати,
 татко рало не прегна!“

[46]

„Каци, каци, кацици.
 напрела ъе бабица
 тричетири вретенца
 Та 'и клала в' камарца.“

на ловъ — на-лоф, 10; хжртоѣ — хжрто'ѣ, 11; ястрепъ — ястреб, 12; девойкы — девоѣкы, 13; мека кожа — мека-кожа, 14; крехко месо — крехко-месо, 15; блага душа — блага-душа, 16;

[3]

Варијанта печатена во Зборникот, I, бр. 152, стр. 117, со заглавие: „Дульбера и Стоѣанъ“.

Разлики. На арма (съ) — Дульбера и Стоѣанъ, заглавието; отбегала — Одбѣгнала, 1; цареите — Царѣви-те, 2; Бытоља — Бѣтоља, 4,22,23; 5 стих го нема во печатената варијанта; махала — ма'ала, 6,24; Еврейскы дворѣ — Еврејски дворѣ, 7,26; сълдзи — сѣлдзи, 8; царъ-тъ — Цар-от, 9; телялъ по телялъ да личитъ — Тѣлал по-тельбал да личат, 10; стихот 11 го нема во печатената варијанта; пешкешъ — бакшиш, 13; младъ — млатъ, 14; самъ му говоритъ на царъ-тъ — Сам Царѣтому гѣворит, 15; за овие облици, да се види, Сборник, I стр. 30, бел. 4; да ти я — да т'ѣ, 16; за мене — за-мене, 17; хай гиди, цанимъ, младъ Стоѣанъ — Хай-гиди, джѣним млат-Стоѣан, 18; и до крај; пешкешъ — бакшиш, 20; стихот 23 го нема во печатениот текст; кога ѣ — кога ѣа, 25; стихот 27 го нема во печатената варијанта; со сълдзи си ѣ вадеше, — со сѣлдзи ми'ѣ вадеше, 28; цанимъ — джѣним, 30; сърцево — Сърце-во, 31; стихот 32 го нема во печатената варијанта; стихот 35 го нема во печатената варијанта; сърцево — сърце-во, 35; му даде студена вода — му даде вода студена 37; за ржка — за-ржка, 38; затъ койня — зат-конья, 39; отнесе — ѣднесе, 40; ѣ — ѣа, 41; пешкешъ — бакшиш, 44, 49, 50; стихот 45 го нема во печатената варијанта; ѣ — ѣа, 56; христанскы — Рѣсианскы 50, 53; за- (битъ) — забѣт, 60, 53.

[4]

Доста одалечена варијанта е песната бр. 115; кај браката Миладиновци бр. 185, 186, 187. Не ја објавил Шапкарев(?), бидејќи скоро е еднаква со варијантите кај Миладиновци.

[5]

Варијанта печатена во Зборникот, I, бр. 140, на стр. 108—109, со заглавие: „Две кучки ѣтжрви“ (Велигденска; Од Струга, слушана од „почит. ми теща, г-жа Димитра, вдовица на приснопамятний Дим. Миладинов“).

Разлики. Велигденска, селска — Две кучки ѣтжрви (Велигденска) — заглавието; цвеке во пролеке — цѣкѣе

во пролекъе, 1; браќа рођени — браќа рoѓени, 2; отъ ощо — од oшчо, 4; отъ едношъ се оба посвършиле — овој стих го нема во печатениот текст, 5; отъ пръвезъ се обе разкжрале — отъ пжрве се oбе раскoрале, 8; помалата — помалж-та, 9; завартишъ — завжртиш, 12; кукаица — кука'ица, 12; големата — големж-та, 13; останало — останжло, 16; свършишъ — сфжршиш, 18; вѣ църква на венчайнъе — ф' цжркоф на венчанъе, 19; змиа отъ алтара — змиа од алтара, 20; мегю църни очи — мегю цжрни-очи, 21; тие — тие, 23; напраиле — напра'иле, 24; тжрскы во Дунафа — тжрскы по Дунафа, 26; досегнале — досегнжле, 27; ги — 'и, 29. — Обете белешки од ракописот, за мекиот изговор на буквата -к- и за толкувањето на зборот кука, ги нема во печатениот текст. Првата забелешка, пошироко обработена (се зафака, покрај мекиот изговор на -к- и мекиот изговор на -г-), се дава во белешка 22, кон песната бр. 21, на стр. 35 од I книга на Зборникот, како и во балешка 2, кон песната бр. 51, на страна 65 од истиот Зборник.

[6]

Фрагмент, необјавен.

[7]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга V—VI, бр. 522, стр. 37—38, со заглавие: „Синъ убиенъ отъ майка си“ (Од Охрид, слушана од Наум Н. Рогозаров, во 1855 г.). Печатејки ја оваа песна, Шапкарев ги поврзувал два стиха во еден, така што печатената варијанта има само 41 стих.

Разлики. Жалъовна — Синъ убиенъ отъ майка си, заглавието; Дали имашъ — Дали ми имаш, 1; тугына — чужджина, 2; (истото и во стих 4); Рефренот што е стално запишуван, во печатената варијанта не се повторува, заправо на неговото присуство во песната укажува белешката бр. 2, дека рефренот се повторува по секој стих; хошолъ — o'шол, 9 (и така до крајот); од стихот 12—17 варијанта; Аль — Дал' 17; нишанъ тој ми иматъ — нишан ми имат, 25; пазува — пазу-а, 26, 28; нокювамъ — нoкјувам, 30, 32; иматъ — имаш, 33; Невеста ми седитъ, мили ле синко, — невеста му седит, стара ле бабо, 37; та си я фати младата невеста — Невеста си фати, 45; стихот 46, и рефренот, стихот 47—48, ги нема во печатената варијанта; Тога ми виде — Кога ми виде, 49; нейзина свежрва — нейзна сфeкжрва, 50; На пизма го фати — На-пизма те фати, 53; на млада невеста — на тфoia невеста, 60; Та ти земи си — хай, ти земи си, 61; млада ле невесто — млада невесто, 61,

63; аса — хаса, 63; Ох, та си зеде — ох, тж си зеде 73; мили ле синко — млада невеста 75; юнак си погуби — юнак си загуби, 76; стиховите 77—80 од ракописната варијанта, дадени се со еден стих во печатената варијанта: „Кóга си дойде тфóбиата сестра, брата да си видит; Камо го братъ ми стара ле майко — камò ми го брата ми, мила ле майко, 68; зборви — збореви, 85; твоего — тфоего, 86; стиховите 89—94 од ракописот доста се изменети во печатената варијанта; ми не дошолъ — не сѝ-дошол, 94; вчера ми дойде — фчѐра си дойде, 95; песната до крајот е знатно стабилизирана; белине ржце — сфби бѐли ржце, 108; 110; душа ми немала — дúша нѐмала, 111; да се опростиме — да с' опрòстиме, 119; отъ тугинь — от чúжджий, 120; негова сестра — негòвата сестра, 123; отъ жальба ми умре — от жальба си умре, 124; за брата ми умре — за брата си умре, 126. Анализа на песните што го обработуваат овој мотив сум дал во својата книга: „Страници од македонската книжевност“, Скопје, 1952, 26; овој мотив го обработува Васил Иљоски во својата драмска творба: „Чест“, Современост, 1953, бр. 3, 4 и одделно.

[8]

Фрагмент. Варијанта од бр. 1193 од Зборникот на Шапкарев, книга VI, 443.

[9]

Варијанта од оваа песна напечатена е во Зборникот на Шапкарев, книга V—VI, бр. 928, на страна 331, со заглавие: „Тода тешка“.

Разлика. На хоро, селска — Тода тешка (хороводна) — во заглавието; Ела Тода — Стани, Тода, 1; Тодо — Тóде, 3, 9, 15; отъ овчара — од офчарче, 10, 11; терзиа — терзифче, 16, 17.

[10]

Варијанта од оваа песна печатена е во Зборникот на Шапкарев, книга V — VI, бр. 903, на стр. 322.

Разлики. Ракописната варијанта е без заглавие или ознака, печатената варијанта: хороводна. — Русо манко — Русóманко. 1 и до крајот на песната; овчарше — офчарче, 12; татко — майка, 14; овците — офци-те 16; мжтжмъ — матам, 17; терзище — терзифче, 21; татка — брата, 23; свеща — сфѐкѝа, 25. Печатената варијанта има уште еден стих: „Конци да му посучам!“

[11]

Варијанта од оваа песна печатена е во Зборникот на Шапкарев, книга VII, бр. 1153, стр. 107, со заглавие: „Делба на моми-те и старците“.

Разлики. Печатената варијанта е многу пополна одошто ракописната. Додека ракописната има 24, печатената има 33 стиха. — Прейдохъ — прейдоф, 1; По стихот 8 од ракописната варијанта, во печатената варијанта следува стихот: „Бѣлькѣи тѣмо кѣе зѣгѣинит“ (во ракописот пребришан е стихот: Бѣлки старо ке загинитъ, и место него останал стихот бр. 9 од ракописната варијанта); ке изедатъ — кѣе г' изедат, 9; по овој стих печатената варијанта ги има стиховите: Го пѣшчѣ'а на планина. Пак се врати от планина; Една друга си зборвеетъ — Една-друга си збóрвеет, 11; со два койня сухи дърва — Со два-конѣа су' ѣ-дѣрва, 13; преку рамо — преку-рамо, 14; да пратиме — да г' пратиме, 17; По овој стих печатената варијанта го има стихот: „Бѣлькѣи стѣро кѣе зѣгѣинит“; ке понеситъ — кѣе г' пѣнесит, 18; по овој стих печатената варијанта ги има стиховите: Го прѣтѣ'а водѣница — Пѣк стѣро-то се вратило — Се вратило од водѣйнца); пакъ го видоа — Го видо'а, 19; по овој стих, печатената варијанта го има стихот: Една-друга си зборвеет; со два тоара чисто брашно — 3 два тѣ'ара чистѣ-брашно, 21; зборваетъ — зборвеет, 23; по овој стих, печатената варијанта го има стихот: „Хѣйде стѣро да лѣубиме; това — тѣ'а, 24.

[12]

Варијанта од оваа песна напечатена е во Зборникот на Шапкарев, книга V—VI, бр. 882, страна 309, со заглавие: „Злата и сејмень влюбени“. („Слушана на 1855 год. от г. Наума Рогузаров“).

Разлики. Од песна со 40 стиха — ракописната варијанта — со испуштање рефрените, Шапкарев даде печатена варијанта со 21 стих; ходамъ — 'бдам, 7, 8; виляетъ — вѣлѣает, 11; стихот 15 од ракописната варијанта го нема во печатената; и две месечини — две месѣчини, 21; три (дни) — три дни, 25; стихот 37, 44 (нов рефрен) го нема во печатената варијанта; чифъ пищоли, — чѣфте пѣшчоли, 39; тѣнка — тѣнкѣ, 42; предъ тебе — сѣ-тебе, 46; последниот стих од печатената варијанта: Сѣймен пѣ-тебе, го нема ракописната варијанта.

[13]

Варијанта од оваа песна напечатена е во Зборникот на Шапкарев, книга V—VI, бр. 878 стр. 306—307, со заглавие: „Юнакъ влюбенъ во три девојчина“.

Разлики: сельвицина — ергенчина, 2; Ликополе — житó-Поле, 3, 6; второто — фтóро-то, 4; Јовче-поле — офче-поле, 5, 25; стихот 9. 16, 23 ги нема во печатената варијанта; Свекое снопче по кило жито — Сфéкоџ снопче по кýило жито, 12; Свекоя лоза по товаръ грозъ — Сфéкоја лоза сфе то'ар-грозџ, 19; младо — лудо, 25; по овој стих во печатената варијанта доаѓа стихот: „Ти се родиле многу íагжнца — Сфéкоја бфца по две íагжнца — Мнóгу íагжнца и мжшкó-дете“ — Место последниов стих, во ракописната варијанта го имаме стихот 26; та — да, 29; стихот 31 и 32 ги нема во печатената варијанта; чоха — чо'а, 33; повíй — повии, 33.

[14]

Варијанта од оваа песна напечатена, е во Зборникот на Шапкарев, книга V—VI, бр. 757, стр. 230, со заглавие: „Окайванье на младоженка сирота“.

Разлики. Заглавието од печатената варијанта, не постоји во ракописот. Све — сфе, 2, 4; пýрвана любовъ — пжрвж-та — любоф, 10; Арапска земя — Арапскж — земíа, 12;

[15]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга V—VI, бр. 879, стр. 307, со заглавие: „Момче заспало и моме на соне.“

Разлики. По ти сенки високи — по тинџ сенкџ вй-сокџ, 4; сонвало — видéло, 9; пазува — п зу'а, 12; си се разбудифъ — яс си се разбудиф, 14; 17 стих од ракописната варијанта го нема во печатената; Търнамв — тжр'наф, 18; това — то'а, 22. — Со испуштањето 17 стих песната си изгуби доста од својата конкретност и локализација. Тој стих јасно зборува дека е песната охридска и дека станува збор за момиче што живеело во маалото Кошишча.

[16]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга V—VI, стр. 439, бр. 1163, со заглавие: „На некои отъ четвороногъите и птици-те“.

Разлики. За смеейне — На некои отъ четвороногъите и птици-те, заглавието; Легена града — Легьена града, 2; да видиме — да ми видиш, 3; поткоена — потко'ена, 6; Последните три стиха од печатената варијанта га нема во ракописната, а последниот стих од ракописната варијанта, со уште два други, ги печати Шапкарев, во бел. 2., кон печатената варијанта. Инаку ракописната варијанта не е пре-

шкртната, како што е случај со повеќето песни од ракописната песнарка.

[17]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга V—VI, бр. 523, стр. 38—40, со заглавие: „Майчина клетфа“.

Разлики. Ракописната варијанта нема заглавие; проколнала — прокжлнала, 1; ми превреди — ми се преведило, 3; хошолъ во гора на дърва — о'шол на-гора за джрва, 4; да би се — да би са, 5; камейна — каменъа, 8, 19; во стихот 11 од ракописната варијанта ги нема зборовите „кжде не-мат“; цигеръ — джигъер, 12; во стихот 22 од ракописната варијанта ги нема зборовите: Шчо ми нематъ; сури — сурй, 26, 30, 41; ми я виде и я позна, оту ъ майка му — Си ја позна оту ъ майка му, 27; Хай ти, майко, мила майко — али ме познавашъ — Хай ти, маико моја мила-майко -- Хай ти, майко, дали ме познаваш, 31, 32; во стихот 35 од ракописната варијанта го нема зборот — майко; да не дойдатъ, майко, млади ловџи — Да не дойдџт, майко, млади — не ловдџи, 36; ми отиде — си отиде, 38; и ми каза — ми каза, 39; стихот — рефренот 40 од ракописната варијанта го нема во печатениот текст; зборот: еденъ, во стихот 42 од ракописната варијанта, го нема во печатениот текст; ходите — 'бдите, 43; него да го — него вие да го, 44; хотидое — 'отидо'е, 46; тога — той, 50; во стихот 51 од ракописната варијанта го нема зборот: мои; ти ме не — ти не ме, 52; ясъ не можахъ да си жива — туку дойди загуби ме — яс неможам веке да си живам — тука дойди, мене загуби ме, 53, 54; во стихот 55 од ракописната варијанта го нема зборот — нешчо; на рамни дворои — во рамни дворо'и, 57; месо отъ мене — месото мое, 58; отъ мене — од-него, 59; брака роџени — бракъа роџени, 63, го зедое — шчо зедо'е, 64; сълдзи — солдзи, 65, 66; и сълдзи ми ронитъ по старй онъ братецъ — Солдзи ронит постарийот братец, 66; на огонъ я пжржитъ — на огон ч печит, 69; тогай — тога, 70; хай ти, майко, мила маико — Ай ти, майко, моја мила майко, 71; туку на ти отъ сърдцево — Туку на-ти него'ово сџрце, 73; шчо ми зеде отъ сърдцето — и душа ми даде — Шчо ми зеде от него'о-то сџр'це — Шчо ми кжсна, и душа ми даде — крајот од песната.

[18]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга I, бр. 18, стр. 26—27, со заглавие: „Свети Йоб'ан во рай-Боже; родителите и роднините му желажтъ да го последваатъ, но той ги отблжсва, като недостойни освенъ-стрина си.“

(Од „Прёку—Дрим—Охридско—Стружко; слушана отъ покойниѣ деда Петка отъ село Бжрчо'о прѣвъ 1855 год.).

Разлики. Ракописната варијанта без заглавие. Кинисалъ . . . Јоанъ—Кьинисал . . . Иоан, (и до крајот на песната); догледалъ го — догледа го, 4; Печатената варијанта го има стихот: От далеку тој му-вика“, што го нема ракописната варијанта; ходитъ — хó'ит, 2 (и до крај); неговата — негó'а, 19, (и до крај); отъ далеку таа што му викатъ — От далёку таа-викат, 20; видамъ — вида, 24; било сиромашко — била сиромашка, 27; чуждо — чужджо, 28; престанвеле — престанвоеле, 29; што ми ходитъ свети Јоанъ — Сфети-Јоан ми'одеше, 35; Свети Јоанъ во рай божъ — Ми 'одеше во рай-Боже, 36; неговата — негó'а, 37; везарица — везѣрница, 44; зематъ — земит, 55; неговитоъ — негó'ф, 56; механица — ме' анджиа, 61; мнуче — внуче, 69; аль да идамъ во рай божъ — Аль' да-ида ѓс' со-тебе, 71; во печатената варијанта следува стихот: „ѓс со-тебе во рай-Боже; стиховите 76, 77 од ракописната песнарка се заменети со односните во печатената; сирачина — сирóтина, 76;

[19]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга, III, бр. 357, стр. 114, со заглавие: „Ине Плети-коса“.

Разлики. Ракописната варијанта е без заглавие. — пиятъ — пѣет, 1; (и до крај); Ђурѣвдена — Гургѣвдена, 3; стихот 9 од ракописната варијанта го нема во печатената, одбра — ѣблбра, 11; тридесетъ — три'есет, 11; (и до крај) ке се — кѣ с', 17, 29; донеситъ во — донесите ф', 20; ми се земи — ми се в' земи, 21, 31; дури — дур, 22, 39; им — ми, 27; најдитъ најдет, 29; хазно — 'азно, 31, 36; најме — најде, 33; хайгиди — хайде виѣ, 42; хай да делиме — да дѣлиме, 43; последниот стих од печатената варијанта: „Си дѣли'а кьар-от, шчо си стѣкле, — го нема ракописната варијанта.

[20]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга, III, бр. 285 стр. 7, со заглавие: „Ерина робина и брат ѣ Никола“.

Разлики. Насловот од печатената варијанта го нема во ракописната. Та — тж, 5, 6, 9; има — имам, 10; сеище — сѣисче, 19.

[21]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга, V—VI, бр. 524, стр. 40—41, со заглавие: „Две залюбѣни млади и мѣща'а“.

Разлики. Заглавието од печатената го нема во ракописната варијанта. Празникъ — прѣз'ник, 3; ходамъ — ъдам, 4; наберамъ — соберам, 6; мѣщеа — мѣшчава 13, 22, и — 'а, 14; ракописната варијанта го нема стихот: „Оклѣтиа ми остаѡи'е“ од печатената варијанта; клаите — клѡите, 20; момче ми — мѡмчето, 26; стихот 29 од ракописната варијанта го нема во печатената; огень — огон, 32; цунцуле — джунджуле, 37; смоква — смѡква, 41; хойдое — о'йдо'е, 43; ливаѣѣ — ливагѣе, 44;

[22]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга, V—VI, бр. 525, стр. 41, со заглавие: „Митра посфѣршена умрела“.

Разлики. Заглавието од печатената варијанта го нема ракописната. — ходамъ — 'ѡдам, 2; иляди — 'ильѡди, 4; койна — конѡа, 6, 11; треѣтата — трѣтѡта-та, 7; тѣнка — тенка, 7; пѣта — пѣти, 9; во 12 стих од ракописната варијанта ги нема зборовите „да ѡ“, поти — пѣти, 14; си — пак, 18; пѡдѣ — пот, 19, 20; ливаѣето — ливагѣе-то, 20; койны пѡсетѣ убрѡсѣ везетѣ — кѡнѣи пѡсеет, ѡбрѡс везеет, 23; во ракописната варијанта го нема следниот стих од печатената варијанта: „Та им рѣкоф“; а хейгиди — а ѣйгиди, 24; закопаа — закопа'е, 28; ядетѣ — ѡдеет, 29; плачейнѣе — плаченѣе, 31.

[23]

Оваа песна е прешкртната во песнарката, туку не знам дали е напечатена некаде.

[24]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга, III, бр. 286, стр. 8 со заглавие: „Косо'о-поле“.

Разлики. Заглавието од печатената варијанта го нема во ракописната. Каменѣ-тѣ — камѣн-от, 1, 9; та — тѣ, 4; отѣ — од, 6, 7, 13, 14; гавране — цѣрно пѡле, 9; пиятѣ — пиет, 8;

[25]

Оваа песна не е прешкртната. За Болен Дојчин има неколку варијанти кај Шапкарев (392, 431 и др.) и Миладиновци, но оваа е, во некои детали, оддалечена од познатите.

[26]

Варијанта печатена кај Шапкарев, во Зборникот, книга I, бр. 19, стр. 28—30, со заглавие: „Свети Гѡргѡиѡ и Ламѡиѡ“ (Од Охрид, слушана во 1855 г., од Арса Стрезова).

Разлики. Отъ святаго Георгія — Свети Гьоргија и Ламиа, заглавието; силно — сино, 1, 75; ламя — ламиа, 2; редъ — рет, 4; 6 стих од ракописната варијанта го нема печатената; свите — сфй-те, 7, 8; пирговите — пиргоби-те, 8; „За да ми видат как' кѣ се ѓдит“ — овој стих го нема во ракописната варијанта; место овој стих, ракописната варијанта го има стихот 10, со изменет ред на стиховите; ракоп. вариј. го нема стихот: „Хай гьиди мили Сфети-Гьоргьиа“; ката — 'Секии, 12, 28; редъ ми љ дошолъ мене да ядитъ — рѣт ми љ дошолъ мене, сирота, 16; и му зборвитъ и сълдзи ронитъ — и му гьоворитъ и солдзи ронит, 17; не рони сълдзи — солдзи не рони, 18; на нейзини скутой — на скутб'и-те, 19; силната — силнана, 21; како љ легна на скутоите — како ми лѣгналь на скутб'и-те, 23; во ракопис. вариј. го нема стихот „Така ми заспал Сфети Гьоргьиа; девойке страмъ беше да го разбудитъ — Дѣвоикѣ било страм да го будит, 30; му паднаа — та му капна'а, 33; часътъ — часот, 35; на часъ — на час-от, 36; горещи сълдзи — солдзи горешчи, 38; стихот „Хай гьиди мили Сфети-Гьоргьиа“, го нема ракоп. варијанта; колку речъ уц' не ми дорекла — Колк' рѣчъ уще, не ми дорекла, 40; колк' се заказа силнана ламя — та ми я удри со злати мжздравъ — Колк' се заказала силна-на ламиа — той ми я удри со злати-мжздравъ, 42, 43; да зематъ — да зѣмеет, 45;

[27]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга, I, бр. 20, стр. 30, со заглавие: „Маврудинъ, Солунски жителъ, мжченикъ за вера Христова и три-те му сестри“ Слушана во Охрид, во 1855 од Арса Стрезова).

Разлики. Заглавието од печат. вариј. го нема ракописната. — Маврудина вино пиятъ — Маврудин ми вино-пиет, 1; Андолци — Анадолци, 2; му извайле — му извадо'а, 3; стиховите 5, 6, 26, 27, 51, 52, од ракописот се изменети во печатениот текст; хай ти — хай ви, 10; та ясъ имамъ — яс си имам, 11; та — тж, 15; поголема — най-голема, 16; поголема ти поумна — поголема и поумна, 19; да ме јучишъ — да м' научиш, 21; ми — м', 24, 74; вѣляетъ — велет, 28, 58, 78; али младъ да се изгорамъ — иль' млат да се яс изгорамъ, 29, 79; загубаетъ — загубеет, 31; по харно — по'арно, 33, 97; потурчаеъ — потурчеет, 33; од ощо младъ да те изгораеъ — от шчо млат да те загубеет, 34; да загубишъ — да с' загубиш, 35; младостъ — младос, 35, 57; стиховите 36—38 од ракописната варијанта ги нема во печатената, место нив: „Хай ти, сестро, поглема, — Поглема, ти поумна; вино сумъ пилъ — сум пил вино, 47; стиховите 52—55 во печатената варијанта се дадени во дирек-

тен говор: Ми велеет: „Аль’ се тѹрчиш, Аль’ се гѹбиш ’Аль’ млѹт да се јас потурчам, — Аль’ млѹт да се јас ѳзгорам?“; стиховите 60—63 од ракоп. варијанта вонпечатената се дадени поинаку: Хай ти, сѣстро, ти, пѹстредна, — Ти пѹстредна, ти пѹумна (59—60); ти најмала и најумна — ти, нај-мала, понѹумна(!)“, 67; по стихот 85 од ракописната варијанта, во печатената, доаѓа стихот: Тѹѹа-вера, тѹѹа-душа (стих 84 од печатената варијанта); твојотъ татко — тѹѹ-татко, 87; најмала — најмалка, 90; стихот 94 од ракоп. вариј. го нема во печатената; хай ти — хай ви, 96; Одъ ощо — от шчо, 98; изгорја — г’ изгѹре’а, 101; мала църква свети Иля — Мала-църква Сѹети-Иля, 105; та ми — та си, 106; попаднаха — попѹдна’а, 111; изгаснаха — изгѹсна’а, 112; затвориѹа — затѹѹија, 113; по стихот 115 во печатената варијанта се повторуваат стиховите: „Да ми видит малѹ-църква — Малѹ-църква Сѹети-Иля (114—115); кандила се изгаснале — Кандилата изгѹсна’а, 117; икони се попаднале — икѹни-те попѹдна’а, 118; затвориле — затѹѹија, 119; та ми — та си, 120; појде — дѹйде, 122;

[28]

Варијанта — пополна од ракописната — печатена е во Зборникот на Шапкарев, книга I, бр. 89, стр. 90, со заглавие „На цвѣтијата“.

Разлики. Лазарска — „На цвѣтијата“, заглавието; цвѣтице — цѹѣтице, 1; о! Лазаре — ѳѹ Лазарѣ!, 1; јасъ го невидоѹъ — и го невидоѹѹ, 3; Овѹѹ петокъ до другѹѹ — Овѹѹ-петок, дѹ-другѹѹ, 4;

[29]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга I, бр. 84, стр. 87, со заглавие „На невеста, що не родила още“.

Разлики. Лазарска — На невеста, що не родила още, заглавие; — во ракописната варијанта ги нема извиците од печатената: „ѳѹ Лазарѣ!; све со злато — сѹѣ во злато, 4, 5, 7, 8;

[30]

Варијанта печатена кај Шапкарев, во Зборникот, книга V—VI, бр. 1161, стр. 437, со заглавие: „Поп-от и измеќарот“.

Разлики. Во заглавието: За смейње — Поп-от и измеќарот; педесетъ миски — та и сто миски, 2; по овој стих, печатената варијанта го има стихот „И сто-ѳ-пѣндесет пѹйчина“, којшто ќе се повторува на односните места во пес-

ната; прокопсанъ — прокопцан, 4, 6; по овој стих печатената варијанта ги има стиховите: „Да му 'и пасит гусъи-те — Гусъи-те, та и мискиѣте — Исто-й-пѣндесет пайчи а“; за да му ѝ — да му и, 7; по 8 стих од ракописната варијанта, во печатената се повторуваат стиховите за бројот на гуските и пайчината; 9—10 стих од ракописната варијанта ги нема во печатената; Та си го пуци планина — Си и бѣтера ф'планина, 11; по овој стих печатената варијанта го има следниот стих „Ф'планина, дур' во мѣчкѣин-дол“; за да му ѝ — за да 'и, 12; Легналъ ми момокъ да спятъ — Момок си легна да спѣят, 14; та му изеле — Му изѣдо'а, 16; Станалъ ми момокъ отъ спайне — Момок ми станал от-спанье, 18; стихот 21 од ракоп. варијанта го нема во печатената; само си нашолъ клюнкыте — нанизалъ си ги на конецъ — Тога си нашолъ клюнкыте — та и нанизал на конец, 22, 23; за да си броишъ — да си' и броиш, 26;

[31]

Варијанта од оваа песна објавена е во Зборникот на Шапкарев, книга III, бр. 357, стр. 114—115, со заглавие „Ине Плетѣ-коса.“ Оваа песна се наоѓа запишана и во првата песнарка (в. бр. 19). Одломката од оваа, II, песнарка, започнува со стихот 22 од печатената варијанта, односно стихот 23 од првата ракописна варијанта.

Разлики. најме — најде, 11; бее — бе'а, 15; три-десетъ койны — три'есет конъи, 15; како и во првата ракописна варијанта, исто така и во овој франгмент, последниот стих од печатена варијанта, го нема.

[32]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга V—VI, бр. 654, стр. 158, со заглавие: „Фератъ-ага и Идрисъ-ага“.

Разлики. Харамиска — Фератъ-ага и Идрисъ-ага, заглавието. — Бројот 5 што се наоѓа во заглавието на ракописната варијанта треба, секако, да го претставува редниот број на песната од оваа песнарка. Џумалискы — Джумалийскы, 3; собраха . . . набраха — сббра'а . . . набра'а, 4; свите — 'си-те, 5; кого да кладатъ — ког' да кладат, 7; да го фатитъ — да м' го фатит, 8; да му посечитъ руда глава — да му сѣчит руса-глава, 9; хай ти — хай ви, 11; ке му — кѣ м', 15; хаберъ му поиде — хабер поиде, 18; кя ти — кѣ т', 19; работайте си работата — работайте с' работата-та, 22; нека ми — нек' ми, 23, 24. — Во печатената варијанта нема забелешка дека песната не е довршена.

[33]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга III, бр. 348, стр. 98, со заглавие „Босилка войвода и Сельманъ булюк-башъ“.

Разлики. Во заглавието: на хоро — Босилка войвода . . .“; бројот б е, секако, редниот број на песната од оваа песнарка. Василько, мори, Босилько — Васильке мори, Босильке, 2; душмане — булюк-баш, 6; стойпендесетъ — сто ѝ пендесет, 9; 12 стих од ракописната варијанта го нема во печатената; но во забелешката 1. е истакнато дека тој се повторува после секој стих; по овој стих, во печатената варијанта, следуваат: „Кому двесте, кому триста—на Василька петстотини — Зашчо ми ѝ по’ убава; кя и пушамъ — кя ’и пращам, 15; Дебарца — Дебџрца, 17;

[34]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга III, бр. 359, стр. 116, со заглавие „Гарванъ и юнакъ раненъ“. (Слушана во Прилеп, 1864).

Разлики. Во заглавието на ракописната само: юначка; въ — во, 1; ай — хай, 2; куршумъ — с’ куршум, 4; деветъ — до девет, 5; пиеме — пијеме, 7; по 8 стих од ракописната варијанта во печатената следува стихот: „Да му ѝдиме бело-то месо“; ми дочу — ми го дџчул, 9; а отъ тука цџрни гарване — Ай от-тува, ти, цџрни гарване, 11; ке те — да те, 13; но мы е — А ми ѝ 14.

[35]

Варијанта од оваа песна печатена во Зборникот на Шапкарев, книга V—VI, бр. 942, стр. 338, со ознака дека е песната од Прилеп.

Разлики. сараиотъ — сарајот, 4; зжнданъ — зандан, 5; нозете — нџзете, 7;

[36]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга V—VI, бр. 943, стр. 339.

Разлики. Отъ оздола — О’здола, 1; — Во печатената варијанта стои дека песната е недовршена.

[37]

Варијанта од оваа песна печатена е во Зборникот на Шапкарев, книга V—VI, бр. 951, стр. 343, со заглавие „Малешевска, хороводна.“ (Слушана во 1862 г. во Прилеп).

Разлики. Во ракописот стои само „хороводна“. — Леле Яно Малешевко, леде — Мори Ино Малешевкѣ, 1; вториот стих од печатената варијанта го нема во ракописната; еднашъ дойдохъ . . . — еднош дойдоф, 2; найдохъ — найдоф, 3; найдохъ въ — найдоф во; 4; средъ село — срѣт-село, 4; по 4 стих од ракописната варијанта, во печатената варијанта доаѓа стихот: „Во срет-село, край че'шмата“; стиховите 5—6 од ракописната варијанта, во печатената гласат: „Каде играш дробно 'бро — Се виѣаха до три-танци; Пжрви танецъ се девойке — Пжрви танец, млади момци; се невести — малки моми, 7; момчиня — сфѣ невести, 8; забелешката 2. од ракописната варијанта, во печатениот текст е многу проширена.

[38]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга VIII, бр. 1184, стр. 120, со ознака „Сфакъа“ (Слушана во Прилеп, 1862 г.):

Разлики. Смешна, хороводна — Сфакъа, во заглавието; — дупелъ — тутлен, 4;

[39]

Варијанти печатени во Зборникот на Шапкарев, книга V—VI, бр. 676, 685, стр. 174, 180, со заглавие „Неда и офчар“ (Слушани 1861 во селото Косел).

Разлики. Овчарска, хороводна — Неда и офчаръ, во заглавието; онъ — тоѣ, 4; онъ не е каилъ — он каил неѣ, 15;

[40]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга V—VI, бр. 889, стр. 313, со заглавие „Моме и три момчина на сонѣ“.

Разлики. Во заглавието. — Во печатената варијанта вториот стих гласи: „На майчино-си колено“; длжбоко — глобоко, 3; гранка — граѣнка, 4; По 5 стих од ракописната варијанта, во печатената доаѓа стихот: „На таѣа трѣва зѣлена; ветжръ — ветер, 6; по гради — по-грѣди, 8; моме — мома, 9; да би никакъ не дувналъ — да би ми никак не-духнал, 12; отъ сонъ не разбуди — от-сон разбуди, 13; на сонъ ясъ що си гледавъ — На-сон ѣас та шчо сѣ гледаф, 14; до три луди млади — до три ми луди и млади, 15; пжрвиотъ — пжрви, 16; другиотъ даде благо яблоко — фтѣри ми даде ѣаболко, 17; трекиотъ на сонъ ме целива — трѣти на-сон цѣлива, 18; како — как', 22; тоѣ що ме мене целива — тоѣ, шчо ме на-сон цѣлива, 23;

[41]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга III, бр. 327, стр. 67—68, со заглавие „Проданица продадена и нейзини-те деца Петре и Павле“.

Разлики. Ракописот без заглавие. Давна — да' ан, 1; својна — сфóиата, 2; заш' иматъ — зашч' имал, 4; расте'а — ráсто'а, 8; майка да бараме — ма́йка, да íа бáраме, 12; зборвितъ — велит, 17; 'ойдо'а — по́йдо'а, 23; песнана — песмата, 28; остави — óста'и, 30, 42; робино — робинко, 33; двете — двéне, 47; отъ гла'а — óд гла'а, 48; та я отне-соха дома си — Тж ѝ однёсо'а дóма си, 53.

[42]

Оваа песна не е печатена во Зборникот на Шапкарев.

[43]

Варијанта од оваа песна напечатена е во Зборникот на Шапкарев, книга V—VI, бр. 675, стр. 173 — со заглавие: „Овчаръ Пейко“ (Слушана во селото Косел, во 1861 г.).

Разлики. Овчарска — Овчаръ Пейко, заглавието; — до-слушаат — дослúшует, 3; во печатената варијанта прво доа-ѓа стихот 5, па 4; Пейо — Пейко, 6; рџце — ра́це, 11; 13 стих од ракописната варијанта го нема во печатената; не му 'одит — не им 'одит, 14; во печатената варијанта, по 14 стих од ракописната, следува стихот: „Офчар Пейко им вèлеше; бели рџце — ми бели-раце, 15; по 17 стих од ра-кописната варијанта, во печатената се наоѓа стихот: „да поведа' силно-стадо; терайње со бърканье — тèранье, со бжрканье, 19, 20—21 стих од ракописната варијанта ги нема во печатената; по стихот 34 од ракописната варијанта, во печатената се наоѓа стихот: Бжрза-којња Кжрши-гора; спречи — стрéте, 39;

[44]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга VII, бр. 11, стр. 39, со заглавие „Баба-та и мџс. Мартъ.“

Разлики. Во заглавието. — Печатениот текст е даден во дијалoшка форма. Говорат Баба и месецот Март. — пърди — пжрдни, 2; три дни време — три — дни и три нóшчи, 5; да потълчамъ — да пóтолчам, 6;

[45]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев, книга VII, бр. 1, стр. 36.

Разлики. Отъ како те богъ даде — Отъ како ми те Богъ-даде, 2; Печатената варијанта има уште два стиха: „На бранѣ не ѝ оиде; сестра пѣрта неѣати.

[46]

Варијанта печатена во Зборникот на Шапкарев; книга VII, бр. 3, стр. 36—37.

Разлики Барала и ненашла — бѣрала, та ненашла, 9; по стихот 10 од ракописната варијанта во печатената доаѓа стихот: „Кѣт, кѣт, кѣт, кѣт, шчѣрино; по 11 стих од ракописната варијанта, во печатената доаѓа стихот: „шчо ѣзлива прѣдено;“ по 13 стих од ракописната варијанта, во печатената се наоѓа стихот: „Ни на баба ѣбрус“; во печатената варијанта текстот завршува со стиховите: Кѣт, кѣт, кѣт, кѣт, пѣстино — кѣт, кѣт, кѣт, кѣт, шчѣрино.*)

*. Покрај сето тоа што песнарките на Шапкарев се, релативно, доста читливи, има доста примери каде, поради брзото бележење на песните (или брзото препишување) поедини букви не можат доволно јасно да се разликуваат. Особено слично ги пишувал Шапкарев буквите: *а*, *я*, *е* и полугласите *ѣ*, *ѣ*, така што многу често доста тешко може да се рече за која буква станува збор во односниот случај; оттука се појавуваат, во материјалите, и некои недоследности, така што има и такви случаеви каде во еден ист збор, употребен повеќе пати, на разни места, недоследно се употребуваат полугласите *ѣ* место *ѣ* и обратно, односно *а* место *я* и *е* и обратно. — Во материјалите, главно, ја давам онаа буква, којашто по правило би требало да е употребена на односното место, но поради желбата да се прикаже Шапкарев што поверно, дадени се и некои примери каде, очигледно, станува збор за погрешно употребена буква.

Обид печатењето на Зборникот од народни умотворби на К. А. Шапкарев да го финансира Ј. Ј. Штросмајер

Од објавената кореспонденција меѓу К. А. Шапкарев, познатиот наш фолклорист и учебникар, и рускиот професор (инаку Бугарин родум) Марин С. Дринов, се дознаваат низа детали за маките и пониженијата што морал да ги поднесува Шапкарев во барањето можности и средства за да го напечати големиот и разноврстен фолклорен материјал, што го собира лич но тој, или преку бројни соработници, ширум Македонија, Бугарија и делум Србија, во текот од повеќе од три децении ¹⁾.

Особено жива акција на барањето материјални средства за печатењето Зборникот од народни умотворби Шапкарев разви откако беше ги напечатил првите три свои книги²⁾. Честите молби упатувани до бугарското министерство на просветата³⁾ останувале неисслушани, а на молбата упатена до бугарското „Книжовно дружество“, тоа да го земе на себе издавањето на Зборникот, не добил никаков одговор: „А пакъ Книжовното Дружество . . . нито на нѣкаквъь отговоръ ме удостои“⁴⁾. Станувало збор и за евен-

¹⁾ Проф. И. Д. Шишмановъ, Кузманъ Шапкаревъ и Маринъ Дриновъ, Македонски прегледъ, I—3, 51—80; Петъръ, Динековъ, Писма на Кузманъ Шапкаревъ до проф. Маринъ Дриновъ, Македонски преглед, IX—2, 25—56; IX, 3—4, 93—118;

²⁾ а) Материали за животоописание-то на Братя Х. Миладинови Димитрия и Константина. Пловдивъ, 1884; б) Руссалии. Древенъ и твърдъ интересенъ български обичай запазен и до денесъ въ Южна Македония. Пловдивъ, 1884; в) Сборникъ отъ народни старини. Книжка III. Български Народни Приказки и върования. Пловдивъ, 1885;

³⁾ Петъръ Динековъ, Кузманъ Шапкаревъ събирачъ на народни умотворения. Сборникъ на Българската академия на наукитъ, книга XXXIV, 1940, 497—499, Македонски преглед, IX—2, 41. кон ова и: „Цѣли десетъ мѣсеци стоялъ тамъ (Пловдивъ) на праздно, залъгванъ, като малко дѣте, отъ силнитъ на денът и не можель да види осъщесвено ни едното ни другото отъ надеждите си“ (Иллюстрация „Свѣтлина“; г. VII, кн. VII, стр. 2—3);

⁴⁾ Македонски преглед, IX—2, 32, 41; Динековъ, СББАН XXXIV, 405;

туалното одење на Шапкарев во С. Петербург каде, во изданието на тамошната Академија, би бил публикуван Зборникот⁵). Преписката меѓу Шапкарев-Дринов ни изнесува податоци за тоа какви сè усилби чинел Дринов да собере материјални средства, со коишто би се реализирала желбата на Шапкарев за печатењето Зборникот⁶).

Но сите овие напори остануваат без практични резултати, тие се или недоволни, или воопшто неуспели. — Зборникот сепак, после низа перипетии, излезе од печат, благодарейќи на упорноста на Шапкарев и на околноста што најде еден печатар „които се наима сѐ напечатванието на материјала ми во малки книжки, като ми се обеща, да не иска ни счупена пара напредџ, додџто не излџзе отџ печатџ всекоја книжка“⁷).

Во овој прилог објавувам еден нов, досега непознат документ што зборува за услбите чинети од страна на Шапкарев, неговите фолклорни материјали да бидат публикувани со помошта на бискупот Штросмајер, познатиот мецена на Константин Миладинов, со чија што помош едино и можеше да се напечати важниот Зборник на браќата Миладиновци (Загреб, 1861).

Од овој документ, што е запазен во обемната преписка на Ј. Ј. Штросмајер⁸), се гледа дека Шапкарев, после бројните неуспели обиди да најде издавач, се сетил за штедрата помош на Штросмајер, пружена на Константин Миладинов.

Објавувајќи го, во продолжение, во целина, писмото на Шапкарев упатено до бискупот Штросмајер, сакам да сторам само една забелешка. Наиме, Шапкарев никаде овој обид не го споменува во својата преписка (барем не во досега публикуваната преписка), макар што таа содржи многу отворени и интимни мисли, желби и жалби на Шапкарев, многу подробности што се во врска со неговите обиди

⁵) Македонски преглед, IX—2, 40—41, Динековџ, СББАН XXXIV, 495;

⁶) Македонски преглед, I—3, 73; Македонски преглд, IX-2, 44, бел. 2, 45 — сл; Динековџ, СББАН XXXIV, 496;

⁷) Македонски преглед, I—3, 57; Динековџ СББАН, XXXIV, 499;

⁸) Архив Југославенске академије, Преписката на Штросмајер XI А. Шапк. К. А., I; Писмото е датирано на 22. II. 1866 г., во Самоков. Во Самоков Шапкарев малу пред тоа дојде: „Отџ 1885 до 1888 год во Самоковџ [проживџхџ] сџ нареждане сџбраний ми материалџ и приготвление за изданието му“ (Шапкаревџ, Сборникџ кн. IX, стр. 4, бел. 1); „Неполучилџ никаква служба, во 1885 г. Шапкаревџ се прибира при брата си во Самоковџ гдето живџе три години“ (Динековџ, СББАН XXXIV, 485, 494); „И отџ тукџ се датувани врвите му писма до Дриновџ и просбитџ му до Министерството“ (Македонски преглед, I—3, 54 бел. 1);

да најде издавач за Зборникот. На што се должи ова молчење на Шапкарев за обидот сторен кај Штросмајер?

Писмото од Шапкарев до Штросмајер упатено е во Загреб и адресирано е — во дното на првата страна од писмото — „На Негово Прѣосвященство, св. Дьяковачкии и Срѣмскии Епископъ и Меценетъ Господина, Г-на Юрия Штросмајера въ Загребъ“. — Писмото зафаќа три страни на обичен канцелариски табак.

Еве го писмото:

Високоуважаемий

Всеславянскии Добродѣтелю!

Отъ съпровождаюцитѣ настоящето ми три малки книжки⁹⁾ и отъ притворената въ нихъ „книжевна покана“¹⁰⁾ ще разумѣете цѣлѣта, която ме одързостила да Ви обеспокоя съ всепокорната ми молба.

Ваше Прѣосвященство! Отъ прѣди много години и прѣвъ цѣлий си животъ почти трудилъ съмъ се да се покажж божемъ нѣщо полезенъ народу своему. Мето че до нѣгдѣ съмъ могълъ да сполучж, нѣ не съмъ успѣлъ и да турж въ дѣйствиe исцѣло тѣзи свои сполучливи трудове. А причината на несвршената ми сполука състои не въ друго, освѣнъ въ скудостѣта отъ материални срѣдства чрезъ които да бихъ могълъ скромнитѣ си трудове да направж общенародно притѣжание. За постижение на тая ми въждѣлена цѣль обрнжхъ се съ просби не еднократно къмъ. Правителства¹¹⁾, помолихъ благотворителни учреждения, кланяхъ се прѣдъ имоти и влиятелни лица; канихъ българскии народъ и цѣло Славянство повторително чрезъ вѣстници и „книжевни покани“, за да бихъ могълъ чрезъ родолюбието и помощѣта имъ да прѣодолиж надѣ прѣдпјатствующитѣ ми мжчноти. За жальость обаче, съ исклучение на едно само благотворително Общество въ Руссия, което дѣломъ показа съчувствието си съ една твърдѣ незначитела помощ¹²⁾, на всеждѣ гласѣтъ ми останж

⁹⁾ Станува збор за книгите на Шапкарев што се цитирани во бел. 2, а коишто се и денеска запазени во бискупската библиотека во Гаково (Сигн. S—5—103, M—6a—994, M—6a—995);

¹⁰⁾ „Книжевната покана“ што ја испратил Шапкарев, не можев да ја најдам во преписката на Штросмајер. Неа не ја имал ни Динев (СББАН XXXIV, 494) Инаку ваква „покана“ со наведените три книги Шапкарев му испратил и на Дринов (Македонски преглед, I—3, 79),

¹¹⁾ В. бел, 3;

¹²⁾ „До сега получилъ съмъ само 50 книж. рубли направо отъ пeтeрбургското Славянско Общество“ (Македонски преглед, IX—2, 45); нешто подоцна, откако беше ја упатил молбата до Штросмајер, Шапкарев доби уште некои ситни подароци, (в. бел. 6);

„Гласъ вопиющаго въ пущини“; всждѣ срѣщняхъ дверитѣ заключени, зазидани като стѣни; отѣ нигдѣ не угрѣ вързѣ дѣлото ми ни наймалка озарающа искрица, освѣнѣ отѣ всеждѣ изобилни платонически насърдчения и нескончаеми надѣжди, които обаче никакъ не сж били до сега въ сѣстояние да подкрѣпятъ прѣдприятието ми и да го потикнжтъ напрѣдъ къмъ цѣльта му. За какъ сж се оцѣнили отѣ Славиститѣ начаткитѣ отѣ сжщето ми дѣло, издадѣни въ тритѣ ми първи книжки и какъ се отзоваватъ за цѣлий ми материалъ въ обще, можете да се научите отѣ писанитѣ по нихъ статии въ Русскитѣ научни журналы и особни брошури отѣ професоритѣ: Веселовскаго¹³⁾ и Т. Флоринскій¹⁴⁾ и други¹⁵⁾, обнародовани прѣз 7-ври. 1885 год., При всичко това резултатътъ и до сега е сжщии.

Въ такѣвъ неудобенъ за дѣлото мн случай на сѣвршенна несполука какъ бихѣ билъ длѣженъ да постжнж? Да се отѣчаяхъ ли, да се откажехъ отѣ прѣвожделената си цѣль? Да занемарехъ ли и захвърлехъ като храна на молцитѣ драгоцѣний народний материалъ, събиранъ прѣзъ 30-годишно врѣме съ толко трудове и огромни разности? Или да лишехъ народа си отѣ една драгоцѣнностъ, за каквото други народности не би пощадили огромни количества? Доволно врѣме колебалъ съмъ се между нагубното отчаяние и неоткрита още нѣкоя надежда, когато внезапно надви ми мисльта за послѣднята (И тая минута, мислж, ще бжде найсвѣтлата и найсвятата въ живота ми). Напомнихъ си че прѣзъ 19-й вѣкъ наший общеслвянскій родъ само на една извѣнрѣдно добродѣтелна Висока личностъ може да се радва, която, безъ разлика на плѣме и вѣроисповедание, всекогѣ е била и е готова и усѣрдна да принася своитѣ щедри помощи за прѣуспѣването на Слвянската идея, за развитието и напрѣдкѣтъ на цѣлий Слвянизмъ, като сѣврѣменно непрѣстанватъ да насърдчава дѣломъ и да подкрѣпява материално всекое литературно Слвянско явление и да ободрява занимающитѣ се съ подобна цѣль дѣйци. А до тая високоуважаема личностъ азъ кутрий, до днесъ не бѣхъ се осмѣлили още да се отнесж и не щехъ, навѣрно, и сега да ви досадж, ако отѣ части поне бѣхъ се улѣсниль отѣ другадѣ. Горѣизложената ми обаче крайна и необходима нужда заставлява ме да прѣ-

¹³⁾ Во Журналъ Министерства Народнаго просвещенія (Макед. преглед, I—31, 70);

¹⁴⁾ Во Киевски Универз. Извѣстія за 1885 (според Шапкаревъ, Сборникъ част III, отдѣлъ I—II, книга VII стр. III—XIII; и Сборникъ, кн. IX, стр. LVI—LIX);

¹⁵⁾ Во Русскій Филологическій Вѣстникъ (Македонски прегледъ, I—3, 70 и Шапкаревъ, Сборникъ, ч III, отдѣлъ I—II, кн. VII, стр. V—XIII, приказ од К. Г. на I книга од „Сборникъ“ во „Живая старина“, вып. IV, 187—191 (препечатено во „Сборникъ“ од Шапкаревъ, кн. IX, од XLIX—LVI);

зрѣж и свѣнъ и срамъ, та да се прѣдставиꝗ коленопрѣклонно прѣдъ стѣпкитѣ Ви, за да Ви помолиꝗ: съгласно съ всеизвѣстното Ваше великодушие, при неисчислимитѣ Ви благодѣяния и при неизброимитѣ Ваши добротворства да притурите още едно, като благоволитѣ да прострете помощната си щедрость и надъ скромнитѣ мои трудове за подкрѣплѣнието прѣдметниꝗ ми готовъ материалъ, съ което, при толкото славящи Ви усти, ще прибавите единъ още слабичкѣъ, нъ всесърдаченъ гласецъ а съврѣменно ще принесете народу ни еще една неocenима полза.

Като прѣдлагамъ слабиѣтъ си трудець, азъ непрѣтендирамъ че извршилъ съмъ извѣрѣдно нѣщо, лѣскаж се обаче съ убѣждението че съ този си малкѣ трудець могълъ бихъ да послужиꝗ като продѣлжителъ, макаръ и неравенъ, на незабвенитѣ брата Миладинови, неocѣннитѣ трудове на които щехъ и днесъ още да стоятъ неизвестни и бесполезни Славянскому роду, ако Вашата щедра Десница не бѣше прибѣрзала да ги направи всеизвѣстни. На сѣщата тая Добродѣтелна рѣчка, като на продѣлжателка на сѣщото дѣло, и смиреноподписаниꝗ възлагам после послѣднитѣ си надѣжи, за обнародванието на своитѣ си трудъ.

Не мож да знаѣмъ дали би било необходимо да споменѣ че за изданието на събраниꝗ ми материалъ нуждни ще ми бѣдѣтъ не помалко отъ двѣ тисѣщи (2000) Австр. флоринти или четири хиляди (4000) франга; въ всекой случай обаче дѣлженъ съмъ да непрѣмълчѣъ той ще сѣстои отъ 50—60 печатени коли¹⁶⁾ и че за отпечатванието на всекоя кола изискватъ се не помалко отъ четиридесетъ (40) фиоринта или осъмдесетъ (80) франка; на които азъ никакъ не-располагамъ.

Ослоненъ на родолюбивитѣ ваши чувства и поткрепяванъ отъ всестранитѣ Ви и всеизвѣстни благодѣяния не ми се позволява да си помислѣмъ че слабичкиѣтъ ми гласъ ще бѣде отхвърленъ или че покорната ми молба не ще намѣри благоприятенъ отзивъ въ благороднѣшето сърдце на общеславянсий Благодѣтель, който никому до сега неотказълъ помоща си и прѣдъ стѣпкитѣ на когото смѣѣмъ да поднесѣмъ своитѣ поземни поклони, като се нарѣкѣж:

на Ваше Прѣосвященство
всепокорнѣишиꝗ слуга

Самоковъ (Бѣлгария)
25-й февруаръ 1886 г.

К. А. Шайкаревъ

¹⁶⁾ Материјалот набргу нарастува на 125 печат. табаѣи (Македонски прегледъ, IX 3—4, 98).

Дали во врска со оваа молба на Шапкарев има преземено нешто Штросмајер, не ми е познато. Во гаковската бискупска архива (во протоколите од бискупската канцеларија) нема податоци за писмото од Шапкарев, ниту пак за некој одговор од Штросмајер до Шапкарев.

И во Загреб, во Штросмајеровата преписка, во концептите на писма што Штросмајер ги испраќал на разни лица со коишто кореспондирал, нема ни трага за некаков одговор до Шапкарев.

Со оглед на тоа дека Зборникот од народни умотворби на Шапкарев е напечатен главно благодарејќи на еден приватен печатар (за што се рекоа неколку збора понапред и во бел 7), и со оглед на тоа дека во Зборникот нема ни еден збор за Штросмајер, сметам дека со сигурност може да се тврди оти обидот на Шапкарев сторен со цел да се ангажира Штросмајер за финансијер на печатењето Зборникот, остана без позитивни резултати.

3.

Едно надополнение од К. А. Шапкарев кон неговиот Зборник од народни умотворби (книга VII, 144)

Познати се тешкотиите со коишто се борел Шапкарев низа години за да добие помош да може да го напечати својот голем и значаен Зборник од народни умотворби. Иако одбиван од многу страни, наоѓајќи неразбирања и пречки и кај оние фактори, кај коишто тоа не би требало да најдува, тој успеа, благодареејќи на еден приватен издавач, да го напечати Зборникот. И откако му успеало тоа, и откако ги имал во своите раце осумте тома од својот Зборник, Шапкарев неуморно работел на прибирањето нови фолклорни материјали, за што се сведочанство материјалите што се публикувани и после неговата смрт.

Пуштајќи го во живот својот Зборник Шапкарев гаел надеж дека ќе доживее и второ издание од истиот, та за тоа и прибирал нови материјали, и гледал да го надополнува својот Зборник [како што е случајот со „Приложение къмъ кн. VII отъ Сборника (стр. 98) за допълнение на обичаитѣ и суевѣрията въ г. Скопје“ (Сборникъ, IX, 566)]. Од прилогов што го објавувам, ќе се види дека Шапкарев го очекувал второто издание од Зборникот, и дека вршел надополнувања на Зборникот.

При рака ми се неколку примероци од VII. книга од Зборникот на Шапкарев; два од тие примероци се од заоставштината на Шапкарев (едниот е во библиотеката на Катедрата за историја на јужнословенските книжевности при Филозофскиот факултет во Скопје, Ин. бр. 4271, а вториот примерок е во библиотеката на Научниот институт за национална историја на македонскиот народ, Ин. бр. 138/48), и обата тие имаат едно надополнение кон стр. 144—145, сторено со раката на самиот Шапкарев. Дополнението е сторено на два листа, што се залепени меѓу страните 144 и 145. Со оглед на тоа дека ова надополнение може да е интересно за луѓето што се занимаваат со етнолошки и социолошки студии, јас немајќи доволно податоци да ли е ова надополнение некаде веќе печатено — го објавувам овдека. Надоплнението е читко напишано, со познатиот

ракопис на Шапкарев, со мастило и зафаќа непотполни три страни. Пред самото надополнение се наоѓа една забелешка од којашто се дознава дека автор на дополнението е Шапкарев, и дека тој гаел надеж оти Зборникот ќе доживее и второ издание.

Еве ја забелешката:

(Долнитѣ редове, пропуснати по погрѣшка при печатањето отъ стр. 144 на настоящата кн. VII отъ Сборника ми за „Народ. Умотворения“, прибавяѣт се въ ржкописѣ; а при второ издание може тая погрѣшка да се поправи).

Во продолжение од оваа забелешка се донесува:

„Прѣди мъртовецѣтѣ да се положи въ гробѣтѣ, свѣщеникѣтѣ начѣртава първо на бѣлия му покровѣ съ гѣще перо и мастило Христовото распятие; а отъ какѣ го положатѣ, излива вѣрзѣ него съ надлѣжнитѣ молитви маслото¹⁾ и водата (размѣсена съ вино) отъ кандилото, що гори въ св. Алтарѣ предѣ св. распятие. Найпослѣ взира съ лопата по малко пѣрстѣ отъ четириѣтѣ страни околу гробѣтѣ и ја иссипва кръстообразно вѣрзѣ мъртовеца съ обикновеното изрѣчение: „Сѣ земля и исполненіе ея.“ Слѣдѣ това священнодѣйствиe, покриватѣ го въ мъртвечки му ковчегѣ съ похлупката му (капакѣтѣ)²⁾ и взира да пълнатѣ гробѣтѣ съ пѣрстѣ гробаритѣ или които отъ роднинитѣ и приятелитѣ на починалия що се наели да го погребатѣ. А испомежду това, всекиѣ отъ присѣтствующитѣ или поне мнозина отъ нихѣ, понабожнитѣ, разбира се, хвърлятѣ въ гробѣтѣ по три грѣсти пѣрстѣ, като прѣдварително целиватѣ всекая грѣстѣ отъ хвърляната земля.

Отъ като така погребатѣ мъртовеца и напълнатѣ гробѣтѣ, свѣщенникѣтѣ пакѣ дохожда и му прочетва друга молитва, — „трисвѣтѣо“; а въ това врѣме на гробѣтѣ има положени: тепция съ варена пшеница и пещникѣ чаршиѣски хлебѣ или симидѣ вѣрзѣ нея, а гѣрне съ вино до нея. Слѣдѣ прочетвѣнѣето и на тая послѣдня молитва свѣщенникѣтѣ полива гробѣтѣ съ малко отъ находящѣето се тамѣ вино и поронва нѣколко зѣрна отъ пшеницата, взира си пещникѣтѣ

1) Разбира се, дървено масло.

2) Кждѣто нѣма особни нарочити коскарници за събиранѣе и почитанѣе коститѣ на попрѣди погребенитѣ и изгнили вече въ гробѣветѣ тѣла, когато да погребватѣ новѣ нѣкой мъртовецѣ, колкото кости попрѣжни ископаятѣ изъ гробѣтѣ, като ги събератѣ въ кошара (табла), роднинитѣ жени първо ги измиватѣ съ вино, па сетне като си поплачатѣ и наредѣтѣ и надѣ нихѣ, както и надѣ праздния още зиналѣ гробѣ, догдѣто въ църквата се опѣва мъртовецѣтѣ, когато положатѣ тоя послѣдния въ гробѣтѣ, турятѣ и нихѣ надѣ ковчегната му похлупка или и наоколо ковчега му.“

хлѣбъ и се отстранява; а пшеницата се раздава на присжт-
ствующитѣ за: „Богъ да прости.“ Друга тепция, поголѣма
и попълна отъ пѣрвата, съ варена пшеница (коливо), единъ
кошъ или и повече съ искършенъ на парчета чаршиѣски
хлѣбъ или симидѣ и по една чаша вино раздаватъ се сжщо
на присжтствовавшитѣ при погребалний обрядъ и то при
самото имъ излизанье изъ гробищата или изъ цѣрквений
дворъ въ случай, че отдѣлна обща гробница нѣма, както
що е, н. п. въ Охридъ, Струга и по други нѣкои мѣста.“³⁾

Авт.[орѣтъ]

---

³⁾ Текстот од „надополнението“ го давам неизменет, а според примерокот од Сборникот што се наоѓа во библиотеката на Катедрата за историја на јужнословенските книжевности. „Дополнението“ што се наоѓа во примерокот од библиотеката на Научниот институт за нац. историја на макед. народ има извесни, многу ситни, разлики од текстот што овдека се публикува.

Библиографски прилог кон изданијата на Зборникот од народни умотворби од К. А. Шапкарев

Систематизирајќи го обемниот материјал, што го собирал повеќе од три децении, и печатејќи го, во релативно кусо време, (осум книги во три години: 1891—1892, 1894 г.), Шапкарев создаде, како лично за себе, исто така и за читателите на неговиот Зборник, прилично тешкотии за снаоѓање во разните „части“ (III), што ги поделил понатаму на повеќе (IV) „отдели“, а овие уште на „книги“.

За да би го олеснил снаоѓањето во Шапкаревиот Зборник, П. Динеков добро стори што, во својата работа за Шапкарев¹⁾, се обиде да го расчисти ова прашање. Во поголемиот дел прашањето е доста добро разјаснето, но некои чисто библиографски податоци му останаа непознати и на самиот Динеков. На нив укажувам во овој прилог.

Заради потполност Динеков требаше да рече — кога за тоа зборуваше на одделно место — дека народните песни, што ја зафаќаат I част од Зборникот (којашто понатаму се дели на 4 оддела), се објавени покрај во книгите: I, III, IV, V—VI и во книгите VII и XI, во коишто има напечатено неколку десетини народни песни. (Инаку ова му е познато на Динеков²⁾).

На Динеков му остана непознато дека Шапкарев имал обичај истовремено да дава по две варијанти (да не речам две изданија) од поедини книги од својот Зборник. Со укажувањето на тие варијанти — изданија сакам да го дополнам библиографскиот преглед на Шапкаревиот Зборник, даден од Динеков на стр. 500—501 од неговата студија.

Зборникот што Шапкарев го издаде во 1891—1892, 1894 г., излезе во следниве книги:

I. Сборникъ отъ български народни умотворения. Часть първа. Простонародна българска поезия или български на-

¹⁾ Петъръ Динековъ, Кузманъ Шапкаревъ събирачъ на народни умотворения, Сборникъ на Българската академия на наукитъ, кн. XXXIV, 1940, стр. 469—563

²⁾ Исто, стр. 502, белешка 1.

родни пѣсни. Отдѣлъ I и II. Самовилски, религиозни и обрядни пѣсни. Книга I. Събралъ и издава К. А. Шапкаревъ. София. Печатница на „Либералниѣ Клубъ.“ 1891, стр. I—XXV+1 непагинирана+1—174. Мото: „Богатството отъ пѣснитѣ је неисцърпано . . . требитѣ да чакаме още много други да се прикладатъ на овие пѣсни, ако любопитенъ човѣкъ издирвитѣ това.“ К. Милад. Бѣлг. Нар. пѣсни. Предговоръ (П. Динеков, 500).

Покрај ова издание постои и варијанта — издание со друга различита насловна страна. Разликата меѓу насловната страница што е погоре дадена и варијантата — изданието за коешто зборувам е во назначувањето на „Отдѣлотъ“. Додека во првиот случај стои дека се работи за „Отдѣлъ I и II“, во вториот случај станува збор само за „Отдѣл I“ (примероци од Зборникот во библиотеките на Катедрата за историја на книжевноста на народите на ФНРЈ и Научниот институт за национална историја на македонскиот народ), макар што книгата ги содржи материјалите од обата оддела. Инаку други разлики нема меѓу овие изданија.

2. За бркотијата што си ја создаде Шапкарев со ваквото систематизирање на материјалот најубав доказ е фактот дека книга II од Зборникот не е напечатена воопшто: „Книга II не е излизла“ (Динеков, 502).

3. Сборникъ отъ бѣлгарски народни умотворения. Часть първа. Простонародна бѣлгарска поезия или бѣлгарски народни пѣсни. Отдѣлъ III. Книга III. Пѣсни изъ политический животъ. Събралъ и издава К. А. Шапкаревъ. София. Печатница на „Либералниѣ Клубъ“. 1891. Стр. 4, непагинирани I—282. Мото како во книга I. (Динеков, 501).

Покрај ова издание од книга III на Зборникот од Шапкарев, постои и издание во коешто книга III е објавена заедно со книга IV: Сборникъ отъ бѣлгарски народни умотворения. Часть първа. Простонародна бѣлгарска поезия или бѣлгарски народни пѣсни. Отдѣлъ III. Пѣсни изъ политический животъ. Книга III и IV. Мото како во I книга. Събралъ и издава К. А. Шапкаревъ. София. Печатница на „Либералниѣ Клубъ.“ 1891, стр. 1+392+3 непагинирани+XVII—XLVII+1 непагинирана.

4. Покрај изданието што сега го цитирам, и во коешто книгата III и IV се заедно издадени, постои и одделно издание на книга IV:

Сборникъ отъ бѣлгарски народни умотворения. Часть първа. Простонародна бѣлгарска поезия или бѣлгарски народни пѣсни. Отдѣлъ III (Продѣлжение). Книга IV. Пѣсни изъ политический животъ. Мото како во I книга. Събралъ и издава К. А. Шапкаревъ. София. Печатница на „Либералниѣ Клубъ“. 1891, стр. 283—292+2 непагинирани+XVII—XLVII+1 непагинирана.

Динеков, стр. 501, наведува издание од книга IV без зборот: „(Продължение)“, што постои инаку во изданието што јас го цитирам, а што зборува дека книга IV има три варијанти — изданија.

5. Сборникъ отъ български народни умотворения. Часть първа. Простонародна българска поезия или български народни пѣсни. Отдѣлъ IV. Пѣсни изъ обществений, сѣмейний и частний животъ. Книга V. Събралъ и издава К. А. Шапкаревъ. София. Печатница на „Либералний Клубъ“. 1891. стр. 1—547+5 непагинирани страници. Мото како во книга I.

Давајќи библиографски податок за оваа книга Динеков, во белешка 1, на стр. 501 од спомнатата негова студија, констатира: „На вѣншната корица е означено само: Книга V. Отъ предговора къмъ тома обаче се разбира, че тој сѣдържа и книга VI.“

Во библиотеката на Катедрата за јужнословенски јазици при Филозофскиот факултет во Скопје има примерок од Зборникот на Шапкарев на којшто стои дека е тоа „Книга V и VI.“ Сборникъ отъ български народни умотворения. Часть първа простонародна българска поезия или български народни пѣсни. Отдѣлъ IV пѣсни изъ обществений, сѣмейний и частний животъ. Книга V и VI. Мото како во I. Събралъ и издава К. А. Шапкаревъ. София, 1891, 8°, стр. 2+547+5 непагинирани.

Има и (Народна библ., Скопје Бн II 711/1 кн. V и VI отд. IV) примерок со ознака: „Отдѣлъ IV | Пѣсни изъ | Обществений, Сѣмейний и частний животъ | книга V и VI | ... [на внатрешната корица место IV стоји Отдѣлъ III“], 8° 1—547 непаг. +5.

6. Постои и одделно издание на книга VI, покрај изданието во коешто се заедно објавени книга V и книга VI.

7. Сборникъ отъ български народни умотворения. Часть третья. Отдѣлъ I и II. Български обичаи, обряди, суевѣрия и костюми. Книга VII (като приложение на кн. I). Мото „Бащино огнище не забравяй, стари обичаи не презирай“ (Нар. пословица), и „Новъ бунаръ копай, во вѣтий-отъ нѣ-плукай.“ (Прилепска пословица). Събралъ и издава К. А. Шапкаревъ. София. Печатница на „Либералний Клубъ.“ 1891, стр. 10 непагинирани +III—XVI+17—292+2 непагинирани. (Динеков, 500).

8. Сборникъ отъ български народни умотворения. Часть втора. Простонародна българска философия или български народни приказки, вѣрования, пословици, гатанки, игри и пр. Отдѣлъ I. Български приказки и вѣрования сѣ прибавление на нѣколко македоновлашки и албански. Книга VIII и IX. Събралъ и издава К. А. Шапкаревъ, София Печатница на „Либералний Клуб.“ 1894. стр. 4+684+LXI. Мото како во книга VII (Динеков, 501).

Покрај изданието што го опишува Динеков постои и одделно издание на книга VIII, 1892, стр. III—IV + 1—296.

9. Покрај изданието што го опишува Динеков, во коешто се заедно објавени книга VIII и IX, постои и одделно издание на книга IX.

Сборникъ отъ български народни умотворения. Часть втора. Простонародна българска философия или български народни приказки, вѣрования, пословици, гатанки, игри и пр. Отдѣлъ I. Български приказки и вѣрования съ прибавление на нѣколко македоновлашки и албански. Книга IX. Мото како и во книга VIII (односно VII и заедничката VIII—IX). Събралъ и издава К. А. Шапкаревъ. София. Печатница на Либералний Клубъ. 1894, 297—582 + 2 непагинирани + I—XIV + 2 непагинирани + XLIX—LXI + 2 непагинирани.

Од прилогов може да се види дека Шапкарев, или неговиот издавач, од чисто практични, трговски побуди Зборникот го издавал во повеќе варијанти — изданија. Така што тој се состои од: книга I (со две варијанти — изданија), III, IV (со одделни изданија за секоја книга и едно заедничко за обете книги III—IV), V, VI, (со одделни изданија за книга V и VI и заедничко за двете книги V—VI), VII, VIII, IX (со одделни изданија за книга VIII и IX и заедничко издание на книгите VIII—IX). Книга II не е печатена. Како дошло до тоа Шапкарев да направи бркотија во поглед на нумерирањето книгите, односно да ја испушти книга II?

Според мене како II книга би требало да се смета книгата на Шапкарев: „Сборникъ отъ народни старини. Книжка III. Български Народни приказки и вѣрования.“ Пловдивъ, 1885. — По својата содржина оваа книга на Шапкарев бездруго му припаѓа на неговиот голем Зборник од народни умотворби и само неумешноста на Шапкарев е разлог што оваа книга остана надвор од Зборникот; а носи етикета дека е „Книжка III“, според нумерирањето што си го создал Шапкарев, започнувајќи го тоа со книгата: Материали за животописанието на Братя X. Миладинови...,“ 1884.

H. Polenaković

QUATRE CONTRIBUTIONS SUR L'ÉTUDE DU RECUEIL
FOLKLORIQUE DE C. A. CHAPKAREV

(Résumé)

1. Deux livres de chants populaires inédits de C. A. Chapkarev

Parmi les autres matériaux de l'héritage du célèbre folkloriste macédonien du XIX-e siècle C. A. Chapkarev, conservés dans le musée d'Ohrid, on trouve deux livres de chants populaires recueillis par lui-même au début de son activité de collectionneur (vers 1855—1864).

La plus grande partie de ces deux livres a été publiée déjà dans le grand Recueil de Chapkarev (1891—2, 1894), tandis que l'autre est restée en manuscrits.

L'auteur du traité publie les deux parties, la première représentant pour la science des variantes intéressantes des chants déjà publiés et l'autre parce qu'avec elle s'enrichit le trésor du folklore macédonien.

D'après l'analyse comparée des variantes manuscrites et de celles qui sont publiées, on constate que Chapkarev, tout en faisant la rédaction des chants avant leur impression, procédait à des changements considérables de caractères très différents: au point de vue de l'orthographe, de la langue, et du texte même, en stylisant les matériaux d'après son propre avis.

Dans l'introduction de cette étude l'auteur a expliqué quelle avait été la participation de Chapkarev dans la rédaction et la stylisation des matériaux publiés. Après avoir décrit, dans l'étude d'introduction, les manuscrits, l'auteur fixe l'époque où ils avaient été recueillis. Aussi a-t-il démontré quelles étaient leurs particularités. Dans la deuxième partie de l'étude, l'auteur expose les matériaux en question et dans la troisième il ajoute des notices critiques sur chaque chant en particulier.

2. Tentative afin que la publication du Recueil folklorique de Chapkarev soit financée par l'évêque Strossmayer

L'auteur de la contribution publie une lettre du célèbre folkloriste macédonien C. A. Chapkarev, adressée à l'évêque de Djakovo, J. J. Strossmayer, le grand mécène des écrivains yougoslaves, dans laquelle il lui demande des ressources financières pour la publication des matériaux rassemblés pendant plus de trente années.

La lettre de Chapkarev, datée du 25 février 1886, est adressée à Strossmayer, après les plusieurs vaines démarches que Chapkarev avait faites en Russie, et en Bulgarie, afin de trouver des moyens pour la publication du Recueil folklorique. Chapkarev expose dans la lettre toutes les démarches qu'il avait faites auparavant, pour trouver un éditeur, qui lui aurait rendu possible la publication des matériaux folkloriques rassemblés. A la fin de la lettre Chapkarev écrit qu'il a décidé à demander le secours de l'ami éprouvé de la littérature Strossmayer, grâce à qui le Recueil de chants populaires des frères Miladinovtzi a pu voir le jour. L'aide que Chapkarev demandait montait à une somme de 4000 francs français.

3. Un complément de C. A. Chapkarev à son Recueil folklorique (livre VII, 144)

L'auteur de cette contribution publie un complément au Recueil folklorique de Chapkarev, que celui-ci avait fait immédiatement après la publication du Recueil. L'auteur de l'exposé a trouvé ce complément à la page 144 de deux exemplaires du livre VII du Recueil, conservés parmi les autres matériaux que Chapkarev a laissés.

Dans ce complément on parle de quelques coutumes funéraires en Macédoine (surtout à Ohrid) et plus particulièrement de celles du deuxième enterrement.

D'après le complément on voit que Chapkarev espérait publier une nouvelle édition du Recueil, dans laquelle il aurait ajouté ce complément.

4. Contribution bibliographique à l'édition du Recueil folklorique de C. A. Chapkarev

La science connaît huit volumes du grand Recueil folklorique de C. A. Chapkarev. A cause de la quantité des matériaux et de la systéma-

tisation assez grossière, Chapkarev a commis une faute, de sorte que le dernier livre de son Recueil est numéroté du chiffre IX, quoique le livre II n'ait point été publié.

Dans cette contribution l'auteur examine les diverses éditions qui jusqu'à présent étaient méconnues par la science. Chapkarev, ou bien son éditeur, par pures raisons pratiques et commerciales, publiait plusieurs éditions de chaque livre du Recueil. Ces éditions en réalité ne se distinguent que par quelques mots particuliers dans les pages titrées. — En examinant la plupart des exemplaires du Recueil de Chapkarev, l'auteur de l'exposé constate qu'il existe deux éditions du livre I. Le livre II n'est pas publié. Les livres III et IV sont publiés ensemble, ainsi que chacun d'eux à part. Du livre IV existent trois éditions. De même est pour les livres V—VI car il existe une même édition pour ces deux livres et aussi une édition à part du livre V et une du livre VI. Une seule édition du livre VII est constatée. Les livres VIII et IX ont une édition commune, mais il existe des éditions à part du livre VIII et du livre IX. Toutes ces éditions sont publiées en même temps (1891—1892, 1894).

ЗАБЕЛЕЖАНИ ПЕЧАТНИ ГРЕШКИ

Страна	ред	стoн	треба
112	12	oзг. испуштeн e текстoт: в м. j: ърганъ,	20, 19 сл.
118	8	„ пeшкeш	пeшкeшъ
121	1	oзд. фaксимилoт	фaксимил
123	21	„ видaм	видaмъ
123	8	oзг. eдeн	eдeнъ
125	5	„ oцe	yцe
127	9,27	„ збopвeет	збopвeетъ
127	13	„ вълци	вжци
127	13	oзд. испуштeнa oзнaкaтa нa	стр. oд рaкoписoт: [стр. 28]
127	7	oзг. „ „ „ „ „ „	[стр. 29]
128	23	„ кyпeф	кyпeфъ
128	20	oзд. испуштeнa oзнaкaтa нa	стр. oд рaкoписoт: [стр. 30]
128	15	„ aмaн	aмaнъ
128	14	„ пoбpaтим	пoбpaтимъ
128	1	„ испуштeнa oзнaкaтa нa	стр. oд рaкoписoт: [стр. 31]